

SZAKDOLGOZAT

2024.

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar

**Eltérő családstruktúrában
nevelkedő fiatalok vizsgálata**

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	4
I. Elméleti áttekintés.....	5
I/1.Család fogalmának változásai és családtípusok.....	5
I/1.1.Nukleáris család.....	8
I/1.2.Egyszülős családok és családtöredékek.....	9
I/1.2.1 Válás és hatása a gyermekre	10
I/1.3.Patchwork vagy másnéven mozaikcsalád.....	12
I/2. Fiatalok házassági szándéka	15
I/2.1.Második demográfiai átmenet elmélete	16
I/3. Fiatalok gyermekvállalási szándéka	17
I/3.1. A testvérszám befolyásoló ereje	18
I/ 3.2. A gyermekvállalás lehetséges motivációi	19
I/4.A szülői szerepek változásai	19
I/4.1. Gazdasági magyarázatok	22
I/4.2. Nemek szerinti magyarázatok.....	22
I/4.3.A szülői háttér jelentősége	22
I/4.4. A családfő kérdése	23
II. Kutatás bemutatása	25
II/1. Konceptualizáció	25
II/2.Hipotézisek	26
II/3.Operacionalizálás	26
II/4. Vizsgálat alapegysége	26
II/ 5.Módszertan	26
II/6.Fókuszpontok	27
II/7. Populáció és mintavétel.....	27
II/8.Idődimenzió.....	27
II/ 9.A vizsgálati csoport bemutatása	28
II/10.Vizsgálat bemutatása	29
II/11.Reflektálás a hipotézisekre	32
III. Összegzés	36
Irodalomjegyzék.....	38

Bevezetés

A család, már az ősidők óta az egyén életében jelentős és különleges szerepet tölt be. A család jelenléte nem csak a túlélés záloga egy gyermek életében, hanem példával szolgál az értékek és normák átadásában, illetve az identitás alakulásban. A család kialakulásától kezdve rengeteg módosuláson ment át ezért meghatározása mai napig nem egyértelmű, mivel egy folyton alakuló és változó jelenségről van szó. (Cseh-Szombathy , 2006)

A társadalmi átalakulások és a modernizáció jelentős hatást gyakorolnak a családra is. 2024-ben univerzálisan kimondható, hogy a társadalomra az individualizáció a jellemző, amely az egyén autonómiáját helyezi előtérbe ezáltal háttérbe szorítva a közösséget. Emellett a modern társadalom sajátossága a fogyasztói kultúra, amely az élet minden területére kihatással van, ez megfigyelhető a partnerkapcsolatok és a családi élet jelentős alakulásában is. Mindezt bizonyítja, hogy egyre kevesebb házasság kötődik és több a válás is, új partnerkapcsolati formák bontakoznak ki. A családok felbomlása és újjáalakulása érdekelt kérdés és problémakör napjainkban, mert egyre több családot érint. Ahogy említettem a család mintákkal és példákkal szolgál a gyermekek számára, akik megtapasztalják a szüleik kapcsolatának minőségét, dinamikáját és meghatározza ez későbbi attitűdjüket a családi életvezetésben.

A szakdolgozat témaválasztását a szakmai érdeklődés támasztja leginkább alá. A szociálpedagógusi tanulmányaim és pályám során nehéz helyzetben lévő gyermekekkel és családokkal fogok dolgozni. A megváltozott családi élethez való alkalmazkodás hosszú és akadályokkal teli folyamat, amit sok esetben professzionális segítség és facilitálás nélkül teljesítenek a családtagok. Egy család életében a szülők válása para-normatív krízis, amely az új fennállás miatt megpróbáltatás alá helyezi a gyermek lelki egészségét. Ennek okán az inadekvát segítségnyújtás ronthat a gyermek rezilienciájában ezen helyzetben. Ebbe a folyamatba bekapcsolódhat egy szociálpedagógus végzettségű szakember, kinek feladata, olyan szociális készségek átadása, mellyel az például az egyén képessé válik érdekeit megfelelő módon kommunikálni és bizalmat felépíteni.

A dolgozatomban a magyar társadalomban leggyakrabban előforduló családi együttélési formákat veszem górcső alá, melyek a következők: nukleáris együttélések, egyszülős családok, mozaikcsaládok. A vizsgálat központi kérdése azzal foglalkozik, hogy miként befolyásolja az egyén családösszetétele a saját család tervezését. A családi

élettervezés szempontjából a fiatalok házasodási- és gyermekvállalási szándékát, illetve a szülői szerepfelfogását kutatom. Összehasonlításra kerül, hogy a fiataloknak milyen szándékaik, motivációik és elvárásaik vannak a partnerkapcsolatokra és a gyermekvállalásra nézve. Továbbá a kutatásban a fiatalok szülői szerepekkel kapcsolatos meggyőződéseiket vizsgálom, azon belül milyen attribútumokat rendelnek az apa és anya szerephez.

Dolgozatom első felében több tudományt érintve ismertetem a család fogalmának alakulását. Folytatom a leggyakoribb családtípusok jellemzésével, majd néhány nem rég publikált hazai és nemzetközi kutatás segítségével a házasodási és gyermekvállalási szándék eddig jellemző tendenciáit elemzem, az okokat keresve több elméletet is körüljárok. A szakirodalmi rész végén a családi szerepek változásának néhány lehetséges okát és típusait kívánom bemutatni.

I. Elméleti áttekintés

I/1.Család fogalmának változásai és családtípusok

A család definícióját transzdiszciplináris kereteket között szükséges értelmezni. A tudományágak -szociológia, pszichológia, pedagógia, jogtudomány- különböző szempontokból közelítik meg a család meghatározását. Ebben a fejezetben különböző tudományok álláspontját mutatom meg a család meghatározásáról.

A gyakorlati pedagógia szerint a család azért tér el más társulásoktól, mert különmemű személyekből áll és minimum két generáció alkotja tagjait. A család a faj fennmaradását szolgálja, tehát az egyik funkciója a reprodukció. Ezen fogalom kiemeli, hogy nem újtagok felvételével bővül, hanem a szülők közötti kapcsolat révén. (Magyar & Hegedűs, 2006)

Giddens a fogalom meghatározásakor így vélekedett:” A család olyan emberek csoportja, akiket közvetlen rokonsági kapcsolat fűz össze, és felnőtt tagjai vállalják a gyermekek gondozását.” (Anthony, 2008, p. 172.)

Ezzel szemben a családszociológia másabb értelmezési keretet nyújt: Ernest W. Burgess szerint a család olyan interakcióban álló személyek egysége, akiket egymással való érintkezésükben a társadalmi szerep betöltésére való törekvés irányít, ilyen szerep például a férj, feleség, fiú, lány, fivér és nővér. Állítása alapján szem előtt kell tartani a családot körül vevő közeget és annak külső hatását rá. Egybeköti őket a házasság, vérségi kapcsolat és örökbefogadás. A család tagjai közös háztartásban élnek, bizonyos szintig közös kultúrához

tartoznak, emellett egyedi jellemzőkkel rendelkeznek. (Cseh-Szombathy, 1979 idézi W. Burgess 1926) (Cseh-Szombathy, 2006)

Szociológia tudománya mentén a hagyományos család definíció tartalma bővült az elmúlt évtizedekben. Korábban még a férfi és nő kapcsolatából létrejött vagy örökbe fogadott gyermekek biológiai vagy jogi módon létesülő kötelék alkotta a családot. A jelenkorra jellemző családszerkezeteket tükrözni kívánó fogalmak jelentős mértékben hozakodnak elő új strukturális viszonyrendszerrel és szereplőkkel. Család fogalmi meghatározásán belülre esik a jelenkorban a nagycsaládok, többgenerációs család, egyedülálló szülői családok, nevelőszülős családok és az azonos nemű párok. (Pári, Papházi, Trieb, & Agócs, 2023)

Erre a megállapításra erősít rá Andorka, mert állításában kiemeli, hogy a család egy kiscsoport, melynek tagjai együtt élnek házassági, vérségi vagy örökbefogadási kötelékben. (Andorka, 2006)

A mai társadalomra jellemző családösszetételeket Gyorgyovich Miklós és Pári András sorolja fel, amelyekre Andorka Rudolf családdefiníciója is megfelel: nagycsaládok, többgenerációs család, egyedülálló szülői családok, nevelőszülős családok és az azonos nemű párok családja. Ezek olyan családok, ahol szülő-gyermek viszonya fellelhető.

Bagdy Emőke a családot, mint elsődleges szocializációs kiscsoportot ír le. Jellemzői, hogy biztonságot nyújt az élethez szükséges alapvető fiziológias kielégítésére, személyiségünk sajátosságainak kibontakozására. A család kapcsolati és emocionális vonatkozásai miatt alapvető érzelmi és magatartási szokások megváltoztathatatlanul hatnak a fejlődésre. (Dr. Bagdy, 1977)

„A család a társadalom szerveződésének legalapvetőbb, legintimebb és dinamikusan alakuló egysége. Az elsődleges szocializációs közegben, a családban adják át a szülők szándékoltan és nem szándékoltan mindazt, amiben hisznek, amiben hittek az ő szüleik. Ebben az értelemben a család mindenki életében az origót jelenti, amely meghatározza azt, hogy kik vagyunk, honnan jöttünk és hová tartunk. A szülői feladatok ebben az értelemben nem változtak, nem változnak, azaz a gyermekek gondozása mellett jelen van a mintanyújtás, az értékek és normák átadása, azaz olyan felnőtté formálása a következő generációnak, amely képes beilleszkedni és hasznos tagjává válni a társadalomnak.” (Engler & Pári, 2022, pp. 13-14.)

A kutatásom szempontjából az előző idézetet azért tartom fontosnak számításba venni, mert mivel mindenki életében ezáltal feltételezem, hogy a vizsgált személyek életében is van egy családi minta, amely befolyásolja az ő hitrendszerüket és amely egyénenként eltérő. Úgy gondolom, hogy a család a legfőbb identitásképző, mert tagok reagálásán keresztül (pl.: dicséret, szidalmazás) mutat utat a család által követett normarendszer felé. Úgy gondolom, hogy a következő generációnak mindig valamelyest eltérő társadalmi normákhoz kell igazodnia, amelyet a szülők nem minden esetben ismerhetnek, ezért nem bizonyos, hogy tudnak-e adekvát mintát és értékeket nyújtani gyermekeik számára.

Évszázadokkal ezelőtt a család meghatározása egyértelmű és tiszta volt, mivel a népszámlálás megkövetelte. Az egy otthonban élő személyek összességét tekintették családnak. A termelői és reprodukciós funkciójával párhuzamosan vált szignifikánssá mint, elsődleges pszichés védelmet nyújtó közeg és adott teret a bensőséges kapcsolódásokra. Ennek hatására következett be a házasság motivációjának megváltozása is, a gazdasági koalícióból lett a férfi és nő szuverén elhatározásából létrejövő egybekelés, amelytől mára már a gondatlanságot és felhőtlenséget követelik a felek. (Pári, Papházi, Trieb, & Agócs, 2023)

Összességében a történelem során a család egyik lényegi funkcióját tekintve átalakult és még most is formálódik. A gazdasági és egyben materiális alapot nyújtó közösség eltolódott emocionális és sok esetben személyes indíttatású igényeket igyekszik kielégíteni. A család (nagy részben) felel a mentális egészség épen maradásáért.

Magyarország Alaptörvénye így határozza meg a családot: „...önálló közösség, amely erkölcsi alapokon nyugszik. (...) A társadalom alapegységeként a család a nemzet fennmaradásának biztosítója és az emberi személyiség kibontakozásának természetes közege, amit az államnak tiszteletben kell tartania. (...) A család létrejöttének biztos alapja a házasság.”(2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről, 2011.)

Az Alaptörvény megfogalmazása szerint a család alappillére a házasság majd, a gyermeknemzés. Mindemellett az Alaptörvény az amely meghatározza a magyar állampolgárok jogait és kötelességeit és jelentősen meghatározza az attitűdjüket, ezért érdemes figyelembe venni, hogyan vélekedik róla.

A különböző diszciplínák fogalmi különbségeit annyiban lehet felfedezni, hogy esetenként megengedőbbek vagy korlátozóbbak a család összetételét illetően.

Következésképp a családi életközösségre inkább jellemző az, hogy gyermekkel egészül ki, tehát tagjai az anya, apa és a gyermek(ek). Továbbá a szülők feladata a kisgyermek megfelelő gondozása és a szükségleteire való megfelelő reagálás. A szülők viselkedésükkel, illetve érték- és normarendszerük reprezentálásával közvetítenek gyermekeik felé, akikben ezen minták összessége elraktározódik.

A dolgozat fókuszában az eltérő családösszetétellel rendelkező fiatalok állnak. Ezért az aktuálisnak tekinthető leggyakrabban előforduló családtípusokat érinti a kutatás, ennek oka, hogy ezekről áll rendelkezésemre valid és korhű adatszolgáltatás. Az alábbiakban a nukleáris, egyszülős és újjászerveződött (mozaik) családok ismérveit és jellemzőit mutatom be.

I/1.1.Nukleáris család

A hagyományosan a szó szerinti értelmezés a „családmag” kifejezést használja a házasság szülőkre és vérszerinti gyermekeikkel rendelkező életközösségre. (Tóth, 2017) Ez a családtípus egy háztartáson belül él ezért, az oldalági rokonok már nem tartoztak szorosan hozzájuk, ennek oka a család termelői funkciójának az elhagyása. Összességében a több generációs család funkcióját már nem töltötte be. (Magyar & Hegedűs, 2006)

S. Molnár Edit a Magyarország a XX. században című könyvben úgy ír a házasságról, hogy férfi és nő közt létrejött kapcsolat, amely az állam által elfogadott társadalmi intézmény, valamint jogilag védett teret ad a gyermekek létrehozásához és gondozásához. A házasságot kötni és házasságot felbontani csak különböző egzakt feltételekkel lehetséges, mivel a társadalmi, gazdasági és jogi kihatással bír. (S. Molnár, 2000)

A kutatásom szempontjából, lényeges hogy ennél a családtípusnál a gyermek(ek) vérszerinti és házasság szüleivel alkossanak életközösséget. Ennek oka, hogy családi helyzetéből kifolyólag a saját családján belül leginkább az saját apai és anyai szerepkörével találkozott. Továbbá az ő mintájuk határozhatja meg a gyermek attitűdjét a saját jövőbeli családjához. Összességében a házasságot, mint egy lehetséges együttélési formaként veszik számításba a szakirodalomban.

Giddens 2008-ban a Szociológia című kötetében úgy fogalmazott, hogy a szociológusok és antropológusok által nukleáris családnak titulált viszonyrendszer majdnem minden populációban elterjedt: a családban két felnőtt él együtt közös háztartásban gyermekeikkel. (Anthony, 2008)

Az irodalom szerint sok más társadalomban is ez az egyik legelterjedtebb együttélési forma, ez alól a magyar társadalom sem kivétel. Magyarországon szintén a leggyakoribb családösszetétel, hogy két felnőtt, rendszerint az anyával és apával közös háztartásban együtt élő gyermekek alkotják a családot.

I/1.2.Egyszülős családok és családtöredékek

Egyszülős család vagy családtöredék akkor alakul ki, amikor a szülő egyedül neveli gyermekét a vérszerinti szülő hiányában. Okai lehetnek különbözők: Leggyakoribb lehet a válással történő felbomlás, de előfordulhat, hogy az egyik szülő meghal vagy már a szülésnél nincsen jelen az apa. (Magyar & Hegedűs, 2006)

Az egyszülős család kifejezés megléte abban jelenik meg, amikor csak az egyik vérszerinti szülő neveli a gyermeket az idő többségében. Viszont ez a kifejezés sem állja meg a helyét, mert nem minden esetben tűnt el teljesen az egyik szülő a gyermek életéből.

Grád Andrásék vizsgálatukban arra keresték a választ, hogy milyen arányban helyezik el a bíróságok a gyermeket az anyáknál és az apáknál. Az adataik a Pesti Központi Kerületi Bíróság irattárából származnak. Az eredményekből lehet azt a következtetést levonni, hogy minden bizonnyal reprezentatív. (...) „A közös megegyezésem perekben a gyermekek több mint 90%-a kerül az anyához, addig az úgynevezett ellenzésem perekben ugyanez az arány csak 60% körüli, vagyis e körben jóval kiegyenlített az arány. (...)” (Dr. Grád, Dr. Jánoskúti, & Dr. Kőrös, 2008, pp. 8-14.)

A tanulmány alapján, az esetek túlnyomó többségében az anyákhoz helyezik el a gyermeket. Azonban vannak olyan esetek amikor az apák közbeavatkoznak hogy a gyermek hozzájuk kerüljön akkor ugyanannyi eshetőségük van, mint az anyáknak. A kutatásomban figyelembe veszem azt, hogy az egyszülős családok anya-gyermek kapcsolatokat rejtenek magukban, mivel egy váláshoz hozzátartozó gyermekelhelyezési ügy során általában az anyának ítélik a gyermeket.

„Az egyszülős családban nevelkedő gyermekek szocializációjával kapcsolatban joggal felmerülhet a kérdés, vajon mennyire kerül hátrányosabb helyzetbe az egyszülős családban nevelkedő gyermek a teljes családban nevelkedő gyermekkel szemben?” (Magyar & Hegedűs, 2006, p. 12.)

Bodonyi Edit és Hegedűs Judit gyakorlati pedagógusok tanulmánya alapján nehezen lehet kijelenteni azt, mivel sok esetben megtörténik az, hogy egy nukleáris családban nevelkedő

azonban diszfunkcionálisan és diszharmóniában élő gyermek hatványozottan rossz szituációban él, mint egy egyszülős család, ahol az anyuka vagy az apuka harmonikus és nyugodt légkört teremt. (Bodonyi & Hegedűs, 2006)

Amely jelen esetben azt jelenti, hogy egy egyszülős család inkább nyújt a gyermek(ek) számára biztonságos közeget, amely látszólag felér egy teljes, de bizonyos tekintetben funkcióját veszített családdal. A közhiedelem sokszor azonosítja az elvált szülők családját hiányt és hátrányt szenvedő életközösségekkel. Azonban sok esetben a szülők konfliktusai megnehezítik a mindennapi életet, még akkor is ha nem a gyermekek füle hallatán folynak le a viták. Természetesen a kapcsolat eredeti formájának végét érésével veszteséget fog hozni magával, mondhatni az eddig felépített kép a gyermek fejében a világról leomlott.

Az egyszülős családban nevelkedő gyermekek hátrányai a következők lehetnek: az első ami a legszembetűnőbb, az egyik szülő hiánya ennek következtében az egyik szülő alkotta kép csorbul. (Bodonyi & Hegedűs, 2006)

Erre a megállapításra erősít rá Visontai-Szabó Katalin tanulmánya a Magyar Rendészet folyóirat 2018-as cikkében. Állítása szerint a család nyújtja a gyermek számára a legtöbb védelmet a külső hatásokkal szemben, ha ez megborul akkor kaotikus állapotot idéz elő, amely hatására egy iszonyatos lelkiismeret-furdalás lesz úrrá benne, amiért a szülei kapcsolata felbomlott. (Visontai-Szabó, 2018)

„Amennyiben a válás következtében a fiú életéből teljesen eltűnik az apa, annak igen komoly következményei lesznek, hiszen az anya nem képes a gyermek számára a férfias viselkedés modelljével szolgálni.” (Visontai-Szabó 2018 idézi Cziegler 2010) (Visontai-Szabó, 2018, p. 130.)

I/1.2.1 Válás és hatása a gyermekre

Bognár Gábor és Telkes József egyszerűen fogalmazza meg mit jelent a válás: „a válás a házasság felbomlása.” (Dr. Bognár & Dr. Telkes , 1986, p. 17.) Tehát ez az esemény akkor történik, amikor a házasság megszűnik, a felek felbontják. Általában ez egy hosszú procedúra, amely a döntés latolgatásától a szétválás utáni életforma stabilizálódásáig elhúzódhat. (Dr. Bognár & Dr. Telkes , 1986) Hozzájuk hasonlóan ír Földházi Erzsébet a válásról, kiemeli, hogy bírósági eljárás közbenjárásával lehet a házasságot felbontani és semmissé tenni. Emellett azt is írja, hogy rengeteg olyan szituáció adódik, mikor jogilag nem

válnak el, ellenben társuktól külön élnek. Fontos azonban megemlíteni, hogy így a váláshoz tartozó adatokat eltorzítva kaphatjuk meg. (Földházi, 2009)

„A válás demográfiai szempontból legjelentősebb következménye az egyszülős családok elterjedése, az egyedül élők arányának növekedése, de szerepe van az új családi formák elterjedésében is (pl.: élettársi kapcsolatok).” (S. Molnár, 2000, p. 187.)

A válás egy komplex ügymenet, amely hónapokig, akár évekig is elhúzódhat. Két főbb részre osztható a válás folyamata: kb. 1 évig tart meghozni azt a döntést, amely a szétválást hozza magával. Az ezt követő szakasz az alkalmazkodás időszaka, ekkor egyszerre több alfolyamat mehet végbe az elváltak között. Az alfolyamatok közé tartozik az érzelmi leválás, amely kihatással van a gazdasági- és jogi értelemben vett válásra. Ha a házasságból gyermek vagy gyermekek származnak akkor a szülőkhöz fűződő viszonyok is átalakulnak. (Dr. Bognár & Dr. Telkes, 1986)

A szakirodalom abba az irányba mutat, hogy a válás elgondolásától a valós különválásig több év is eltelhet, mert bizonyos okok megnehezíthetik a kialakult helyzetet, egyesek megtorpannak, majd mégis kitartanak a döntésük mellett.

A válás hatására létrejövő család felbomlás az egyik legnehezebb folyamat egy család életében. Ennek a kifejezett oka az, hogy bizonyítottan a válás gyermekekre gyakorolt hatása általánosan jár következményekkel. A mintanyújtás tekintetében az egyik vérszerinti szülő okozta hiányosságok mind az egyéni megküzdésekre és a társaskapcsolatra van hatással.

„A válásnak a gyermekekre gyakorolt hatása a házasságbomlás egész problémakörének legvitatottabb kérdése. Ez az a terület, ahol mind az érintettek, mind pedig a szakemberek (jogászok, pedagógusok, pszichológusok, orvosok) körében leghevesebb indulatokkal találkozunk – és ez az a terület, amelyről a tudományos váláskutatás viszonylag sok közleménnyel a legkevesebbet tud mondani. A szülők és a gyermek, az apa és anya egymás közötti konfliktusainak kezelési módja a döntő a gyermek nevelkedésben, nem pedig az, hogy a szülők milyen „hivatalos” viszonyban állnak egymással.”
(Dr. Bognár & Dr. Telkes, 1986, p. 94.)

A szakirodalom abba az irányba mutat, hogy a válás mint történés önmagában is megterhelő, viszont ami a leginkább befolyásoló tényező a gyermek szemében az a szülők attitűdje az egész folyamathoz. A válás minden érintett fél számára megterhelő és veszteségélmény ezért is sokszor viharos és indulatokkal teli időszak. A kulcspont az

egészen a szülők megküzdési módja, illetve az hogy a gyermeküket hogyan vonják be és hogyan tájékoztatják a történetekről majd a következményekről életkor szerint.

Bognár Gábor és Telkes József szerint egy küzdelmes és megpróbáltatásokkal járó élethelyzetben a gyermek reakcióját egyértelműen az életkora határozza meg. A gyermek személyiségének érettsége az amely a leginkább kihat az általa adott válasza egy fáradalmas szituációban. A gyermeknek attól függ van-e adekvát eszköze a megküzdéshez, ha az a szóban forgó életszakaszban (például szülei válásakor) elérhető. (Dr. Bognár & Dr. Telkes, 1986)

I/1.3.Patchwork vagy másnéven mozaikcsalád

Patchwork család a pszichológiai és szociológiai fórumok definíciója alapján azt a családformát foglalja magába, ahol különböző családrészek (pl.: anya-gyermek páros és az anya új párja) egyesülnek. A patchwork egy kézműves technika, amely lényege, hogy kisebb eltérő színű és mintázatú anyagokat összevarrnak, amely egybefüggő textildarabbá áll össze. Érdekesség, hogy azt a pozitív hangzatot sugallja, hogy a részekből egybeolvadt család ehhez a varrási technikához azonosan megmaradnak különálló egyéneknek, de eközben létrehoznak egy egységet is. A fogalom tisztázása érdekében a patchwork-családot magyarul mozaikcsaládnak is szokták fordítani, amely hasonlóan egy kézműves technikához a mozaik mintázatot veszi alapul. A magyar nyelvhasználat inkább a mozaikcsaládot használja patchwork-család helyett, mozaikcsaládként fogok a későbbiekben hivatkozni rá. A szakirodalom alapján a mozaikcsaládok rendszerének az a specialitása, hogy a vérszerinti szülő új párkapcsolatot alakít ki ezáltal csatlakozva az diádhoz (szülő-gyermek kapcsolathoz). A könyv írója is utal arra, hogy az egyének egyértelmű különállása magában foglalja ennek a diffúz rendszernek a még ismeretlen határát. Ennek a még újnak, de nem ismeretlennek mondható családösszetétel előnyeiről és hátrányairól ebben a fejezetben lesz szó. (Fischer, 2005)

A mozaikcsalád a hagyományos nukleáris családtól azért különbözik, mert a két felnőtt élettársi vagy párkapcsolati és nem házassági viszonyban állnak egymással és nevelik egyikük gyermekét. Lényegében az egyik vérszerinti szülő új párja társul a már létező szülő gyermek kötelékhez, tehát ez esetben nem beszélünk előzetes (a gyermeket megelőző) kapcsolatról. A szakirodalom szerint megkülönböztethetünk pótapás családot, amelynél csak

az anya vérszerinti gyermekét gondozzák, és értelemszerűen ha pótanya van jelen, akkor az apa vérszerinti gyermekeit. Mindezek mellett ha az anya és az apa is rendelkezik vérszerinti gyermekkel akit hoz a kapcsolatba azt összetett mozaikcsaládnak nevezzük. Ha a hozott gyermekén kívül közös gyermekkel is rendelkeznek, akkor közös gyermekes mozaikcsalád jön létre. Ez a fajta családösszetétel kialakulhat az egyik szülő halála okán, emellett a jelenkorra jellemzően szülői elhatározás áll a válás és új párkapcsolat kialakítása hátterében. (Vörös & Kovács, 2013)

A szakirodalmi összefoglaló lényegében azzal különíti el a hagyományos, nukleáris családot a mozaikcsaládtól, hogy az egyikük egy „pótszülő” szerepét fogja felvenni, ezáltal az eddigi rendszer egyértelműségét felborítja. A vérszerinti kapcsolathoz bekapcsolódik egy a gyermek számára eleinte ismeretlen személy. Előfordulhat, hogy „pótszülő” nem rendelkezik saját gyerekekkel, de az is lehetséges, hogy előző kapcsolatából származnak, viszont nem feltétlen egyesülnek a két részből a gyermekek. Ha egyesülnek tehát mindkét fél hozza a gyermekeket, akkor nevezzük összetett mozaikcsaládnak. Úgy gondolom, hogy a „pótszülő” kifejezés nem teljesen fedi le a szerepeket és a viszonyrendszert, mert attól még, hogy a vérszerinti szülő új párja nem tölt be minden esetben szülői attribútumokat a gyermek életében, főleg ha rendszeresen kapcsolatot tart a tőle távol élő szülő is.

2011-ben végzett kutatásuk alapján 149 ezer mozaikcsaládot számoltak össze. A mozaikcsaládok 80%-a úgy alakul ki, hogy egy egyszülős családhoz csatlakozik általában egy pótapa, ezáltal kijelenthető, hogy egy apa-gyermek családtörédekből ritkán születik mozaikcsalád. Gyérek az olyan esetszámok is amikor két egyszülős család tevődik össze. (Vörös & Kovács, 2013)

A statisztika alapján az a jellemző a magyar családokra, hogy az anyához kerül a gyermek a kapcsolat felbomlása után, majd színre lép az új kapcsolat és „pótapaként” helyezkedik el a családban. Mivel alapvetően kevesebb apánál marad a gyermek válás után ezért ritkán alakul ki az, hogy egy „pótanya” jelenjen meg a gyermek életében. Emellett azok az összetételek is szórványosan fordulnak elő, amikor két egyszülős család alakuljon eggyé.

A mozaikcsaládok különbözőségeik rejthetnek magukban olyan előnyöket, melyek az élethez szükséges képességeket gyarapítják. Ha jól sikerül az ismerkedés és az elfogadtatás akkor megtapasztalhatnak egy különleges köteléket, amely az érzelmi életük kinyílásához járulhat hozzá. Ha a gyermek tanúja volt a szülei kapcsolatának indulatos véget érésének, akkor ez egy harmonikus időszakot jelenthet számára. A mozaikcsaládoknak azonban sok

nehézséggel is kell megküzdnie mindazonáltal, hogy a közvélemény nincsen kibékülve ezzel a családi életformával. Az egyik talán legnagyobb megmérettetés minden fél számára, hogy a gyermekeknek van egy másik vérszerinti szülője is és ezen kapcsolatok menedzselése olykor nehezen kivitelezhető. Előfordulhat hogy a volt pár ellenségesen kezeli, a gyermekei közelében lévő új „pótszülőt”. Mivel ebben a családban vannak egymás számára ismeretlen személyek, ezért feltétlen szükséges megismerniük ahhoz a másikat, hogy egy rendszerként tudjanak működni. Ha összetett mozaikcsaládról van szó (tehát mindkét félnek van gyermeke) akkor praktikus dolgok is rejtenek önmagukban konfliktusokat például, hogy a hétvégi látogatások miként zajlanak, a gyerekeknek milyen szerepe van a helyzetben. A mozaikcsalád férfi tagjait hogyan érintheti az a dolog, hogy egy számára idegen gyermekkel kénytelen éli a napjait, amíg odahaza a saját gyermekét szintén egy másik férfi neveli.

A következő szempontból közelíti meg a szerző a mozaikcsalád különös életét: Ez az új családösszetétel egy újfajta együttélési normáknak a kialakításával jár, annak érdekében, hogy a homeosztázis létrejöjjön. Továbbá, a párok nem az aktuális partnerükkel kollektív gyermekeiket nevelik, hanem más kapcsolatból születetteket ez a gyermek számára azt jelenti, hogy az élete nem a szülői párhoz fűződik, hanem másfajta összeköttetésben élő szülőkhöz. (Fischer, 2005)

Az irodalom rámutatott arra a problémakörre, hogy azok a gyermekek, akik mozaikcsaládokban élnek a kötődésük más jellegű lehet, mert számukra nem egyértelmű, hogyan viszonyuljanak a szüleik új párjához.

Az ilyen típusú együttélési formákban a tagok kapcsolódásai olykor furmányosak, mivel ez a rendszer nem zárt, hanem nyílt. A nukleáris családokat tekintve és a hozzájuk kötődő rokoni kapcsolatok mélyek és közelik, de ebben az esetben nem kötődnek ilyen szinten egymáshoz, ezért nem is megegyező a tagok helyzete. (Fischer, 2005)

Úgy gondolom, hogy a családi rendszer akkor is tud jól működni, ha nyílt, viszont a gyermekeknek szükségük van szabályokra egyértelműségre, amely néha egy ilyen szabados rendszerben sérülhet. Ebben könnyebb dolga van a hagyományos családoknak, mert ott a szerepek megkérdőjelezhetetlen státuszát élvezhetik.

I/2. Fiatalok házassági szándéka

Házasság

A szociológiában azt nevezik monogám házasságkötésnek, amikor két felnőtt egy férfi és egy nő házastársi-családi kapcsolatot kötnek egymással. A szociológia tudománya emellett azt is házasságnak tekinti, amikor tartós családi együttélés van jelen, de jogi aktus nem jött létre. Ezt a fajta együttélést nevezi élettársi kapcsolatnak Andorka Rudolf. Lényegében a házasság alatt sok esetben a kapcsolat egészét értelmezik tehát a létrejöttétől a megszűnéséig. (Andorka, 2006)

A házasság eredetileg a férfi és a nő párkapcsolatát foglalja bizonyos szabályok mentén rendszerbe. Ezen szabályok a történelem folyamán változtak, mivel társadalmi, gazdasági és ideológiai hatások érték. A házasság egy olyan létesítmény, melyet az állam elismer és jogi értelemben oltalmaz ezt biztosítja a gyermekek megteremtéséhez és neveléséhez. (Csernák, 2000)

A házasságkötés ha úgy tetszik, akkor az a párkapcsolat legalizált, intézményesített rendszerét jelenti. Tehát a két felnőtt elismeri kapcsolatát hivatalos módon is. A házasság tartós családi együttélési formát is kifejez, amely komoly elköteleződést és felelősségvállalást vár el a házasuló felektől.

Élettársi kapcsolat

Jelenleg olyan időszakban élünk, amikor a tartós párkapcsolati életstílusok szignifikáns változásokon mennek keresztül. Az élettársi kapcsolatok a magyar társadalomban olyan szinten elterjedté váltak, hogy a házasságkötések visszaszorulóban vannak. Azonban az élettársi kapcsolatok meghatározására a szakemberek még nem hoztak létre egy elfogadott definíciót, így a kapcsolatokat funkciójuk alapján csoportosítják. (Bukodi, 2002)

Az élettársi kapcsolat nem jár házasságkötéssel, de előfutára lehet és az együttélés gyümölcseként létrejöhet. Az élettársi kapcsolatnak sok esetben az a célja, hogy megismerjük és kiismerjük a társunkat és ezen tudás birtokában szabadon dönthetünk a kapcsolat sorsáról. Továbbá az élettársi kapcsolatokat a szakemberek azzal jellemzik, hogy független és rugalmas mert kapcsolatból való kilépés elfogadott.

Az élettársi kapcsolatok a nem házassági együttélés a partnerkapcsolatok új formája. Az elterjedése a társadalom beállítódás változása miatt növekszik. Leridon In Bukodi Erzsébet 1990-ben így ír a házasságról és az élettársi kapcsolatokról: „a házasságok velejárója a

stabilitás és a gyermekvállalás, addig az élettársi együttélések eredménye sokkal bizonytalanabb: a kapcsolat felbomlása ugyan nem kívánt, de ha megtörténik, akkor elfogadott; a házasság nem elutasított, de megkötését nem sürgeti semmi; a gyermekvállalás a kapcsolat stabilitásának egyik eleme lehet, de nem kötelező.” (Bukodi, 2002, p. 228.)

Ez a nem házas kapcsolat létrehozza az alapvető emberi szükséglet kielégítését, az összetartozás iránti igényünket. A közös élet és a hovatartozás igényének beteljesedése biztonságérzetet nyújt a felnőtté válás küszöbén. (Bukodi, 2002)

A fiatalok (15-29 év) házasodási szándékát a 2020-as magyar ifjúságkutatás szerint több tényező is befolyásolja, de egy biztos, hogy a házasságkötés az egyén életútjában kitolódik és halasztásra kerül. Jellemző tendencia, a házasság előtti együttélés vagy az ahhoz hasonló élettársi kapcsolat. A házasságkötés szándékát kérdezték ebben a nem házas fiatalok körében készült felmérésben, ahol a válaszadók 18%-a biztos abban, hogy tervezi a házasságkötést és 6% elutasítja. A megkérdezettek 76%-a nem biztos a kérdést illetően, melyből a kutatók arra következtettek, hogy a házasságkötés inkább egyéni döntésként jelenik meg konvencionális okok helyett. (Bognár & Erát, 2020)

Strukturálisan vagy egyéni döntések alapján rajzolódnak ki az életútban történő események. A strukturális alapnál a környezeti adottságoknak van befolyásuk például az adott társadalomra jellemző társadalmi, gazdasági helyzet. Az egyéni döntésekre kevesebb befolyással van a strukturális helyzet. Jelenleg az egyéni döntések azok, melyek meghatározzák az életszakaszokat. (Bognár & Erát, 2020)

A Kapocs folyóirat összegyűjtött korábbi kutatások alapján a következő megállapításokat tette. A felsőoktatásban résztvevő hallgatók fontossági sorrendet határoznak meg: „szakmai tervek (álláskeresés, karrierépítés, önképzés) és a magánéleti tervek (párkapcsolat, gyerekvállalás) együttesen általában nem jelennek meg, hanem egymást követik.” (Engler, 2014, p. 19.)

A két szakirodalom összefüggése abban van, hogy a fontossági sorrend az egyéni döntéseken alapul és nem jelenik meg az egyénre ható társadalmi, gazdasági befolyásoltság.

I/2.1.Második demográfiai átmenet elmélete

Az elmélet lényegében rámutat az individualista társadalom mögött meghúzódó értékrendbeli változásokra. A közösségek által sugalmazott értékek megtartó képessége

csökken ezért a fókusz átkerül az egyénre, az önmegvalósításra és az ezzel járó kiteljesedésre. Az egyén előtérbe helyezkedésével a párkapcsolatokra inkább a csökkent elköteleződést igénylő élettársi kapcsolatok vagy az úgynevezett látogató kapcsolatok jellemzőek. Ezzel arányosan az elmélet kimondja, hogy halasztásra kerül a gyermekvállalás is. (Lesthaege, 2020)

Az elméletben szerepelt megállapítások visszaköszönnek a magyar ifjúságkutatás 2020 felmérésben: „Az összes fiatal válaszadó körében ugyan az egyedülállók (együttéléssel járó párkapcsolatban nem élők) aránya stabilnak mutatkozott (70-74%), addig a házasságban élő fiatalok aránya 23 százalékról a felére csökkent (12%), és az élettársi kapcsolatban élők aránya pedig megközelítőleg kétszeres növekedést mutatott (8-16%) 2000 és 2020 között.” (Bognár & Erát, 2020, p. 17.)

A második demográfiai átmenet elmélet a házasodási szándék kitolódásának feltételezett okairól azt állítja, hogy a közösségről és a családról, a hangsúly aránytalanul tolódott át az individuumra és annak kiteljesedésére. Ezáltal teljesen átalakítva a közösség és egyén kapcsolatát. Az egyén szabadságra vágyik és önmegvalósításra, amely által a partnerkapcsolataiban is megjelenik: inkább bonyolódik laza, kötelességmentes viszonyokba, amely ritkán jár házasságkötéssel és gyermekáldással. A második demográfiai átmenet elméletéből azt tudjuk meg, hogy az egyéni és közösségi értékek átformálódása hatással van a partnerkapcsolatokra és a gyermekvállalási szándéokra. A házasság leginkább elköteleződéssel és gyermekvállalással jár, ellenben az élettársi kapcsolattal, melyre a szabadság és a függetlenség a jellemzőbb.

I/3. Fiatalok gyermekvállalási szándéka

Ahogy a házasságkötés időpontja, úgy a gyermekvállalásé is későbbre került. A gyermekvállalási szándékok nincsenek összhangban a megvalósított gyermekszámmal, amely természetes. Spéder Zsolt átfogó tanulmányában komplexen mutatja be miért vállalnak kevesebb gyermeket a fiatalok. A termékenység visszaszorulását a gazdasági viszonyok átalakulásával, létnívó csökkenésével, és az infláció okozta szűkebb anyagi hozzáféréssel magyarázzák. Ezek mellett a szociális támogatásoknak, melyeket a gyermekvállaláshoz és neveléshez igénybe lehet venni átalakuláson mennek keresztül és az igénybevehető források értékvesztéssel járnak. A fiatalok a jövőjüket illetően kételkednek, ehhez a rendszerváltozás okozta (leginkább) a foglalkoztatásban megjelenő bizonytalanság

járult hozzá. Spéder Zsolt kiemeli a „második demográfiai átmenet” jelentőségét. (Spéder, 2004)

Spéder ezen tényezők mellett említi a diszkontinuitást a munkaerőpiacon, mely lényegében a dolgozók „kiszolgáltatottságára” utal. Ezen védtelenség és kitettség érzés a munkaadóval szemben csökkenti a gyermekvállalás motivációját. Rendkívül fontos a fiatalok felsőoktatásban való jelenléte is: ennek két kimenetele van a kutatás szerint a magasfokú fogamzásgátló eszközök igénybevétele és az oktatás befejeztével a szakmában való elhelyezkedés és az abban való dolgozás kiszorítja a gyerekvállalás lehetőségét egy időre. (Spéder, 2004)

Engler Ágnes 2014-es kutatásai alapján a fiatalokat feltételeket fogalmaznak meg, melyeknek a családalapítást meg kell előznie. A következő kitételeket fogalmazták meg a válaszukban: „megfelelő partner megtalálása, megfelelő munkahely, szülői szerepekre való felkészültség, saját lakás, jó családtámogatási rendszer.” (Engler, 2014, p. 19.)

„A csökkenő termékenység elképzeléseik szerint egy beinduló és/vagy felerősödő értékváltozásnak a következménye. E koncepció sem hagyja teljesen figyelmen kívül a környezeti feltételeket: így a munkaerőpiac és a szociálpolitika átfarmálódását sem, ám a hangsúly a kulturális rendszer, az egyéni cselekvések motivációs viszonyainak átalakulására helyeződik.” (Spéder, 2004, p. 142.)

I/3.1. A testvérszám befolyásoló ereje

„A nagycsaládban, három vagy több testvér mellett felnőtt szülőknek nagyobb eséllyel lesz harmadik gyermekük, ezzel szemben ritkábban válik nagycsaládossá az, akinek nincs testvére.” (Spéder & Murinkó, 2022, p. 110.)

A szakirodalom alapján azon felnőttek, akik maguk is több testvérrel rendelkeznek inkább vállallják a harmadik gyermeket, míg azok akik egykeként nőttek fel kisebb eséllyel lesznek nagycsaládosak.

Egy 2023-as kutatásban a magasabb testvérszámok esetén nagyban befolyásolják a már jelenlegi gyermekszámot és a vágyott számot is. Tehát, aki testvérrel vagy több testvérrel rendelkezik annak magasabb az a gyermekszámmal mellyel elégedett lesz. (Pári, Papházi, Trieb, & Agócs, 2023)

I/ 3.2. A gyermekvállalás lehetséges motivációi

A gyermekszeretet az első legjelentősebb tényező, amely azt láttatja magában, hogy a család érzelmi élete a gyermekkel egészülne ki. A magyar társadalomra jellemző és egyértelmű tényként van kezelve, hogy gyermekszerető csak a gyermekvállalás körülményeinek és kritériumainak kell megfelelnie. A női identitás megállapításának egyik leghangsúlyosabb komponense. Sokan úgy vélik, hogy ettől lesz „teljes értékű”. Tóth Olga a Kirkpatrick 1963-as gyermekvállalási motivációs tényezőinek táblázata alapján megalkotta a 21. század magyar társadalomét is. Néhányat emelek ki belőle, hogy miért vállalhatnak gyermeket a magyarok. A 4 részre osztott ábrán elkülöníti, hogy előnyökkel jár, körülmények, szülők szükséglete és korábbi tapasztalat. Vannak akik, presztízs-gyereket vállalnak, mert anyagilag belefér a párnak. Van a mentőgyerek, aki a szülői kapcsolat megmentéséért születik meg, léteznek élet-cél gyerekek, ahol a szülők a gyermeknevelést életcélként tekintik, továbbá megkülönböztet olyan kategóriát, mely szerint „mindenkinek van” gyereke. (Tóth, 2012, p. 141.)

I/4.A szülői szerepek változásai

A tradicionálisnak tartott családszerkezet a történelem során megborulni látszik. Ez a lavina a nők iskolai végzettségének növekedésével és munkaerőpiaci elhelyezkedésével indult. Ez hatással van a házassági szándék fogyatkozására, mert a nők kevésbé szorulnak rá férfiak kenyérkereső képességére. Ezért választják inkább a kevesebb felelősséggel és több függetlenséggel járó élettársi kapcsolatot a felek. Továbbá a válások számának megnövekedését is sorolhatjuk a változó családmmodellhez, mert a társadalomban elfogadottá vált a jelensége. (Magyar & Hegedűs, 2006)

Addig tud érvényes maradni a hagyományos szerepfelfogás, amíg a nők nem kezdenek tevékenységbe a be a munkaerőpiacon. Ha ez megtörténik a nőkre kétoldali nyomás helyeződik: helytállni a munkában és ellátni a családot egyidejűleg. Ezt követően az eddigi harmónia megszűnik, mert a hagyományos családi szerepkörök ezúttal átformálódnak. (Dr. Szabó-Tóth, 2014.)

A hagyományos szülői szerepek is megbomlani látszanak. A nő és a férfi szerepére jellemző szokásokat és tulajdonságokat, valamint az elvárásokat érintően hatalmas módosuláson mentek keresztül. (Magyar & Hegedűs, 2006) Évszázadokkal ezelőtt a nők körében elképzelhetetlen volt a munka valamint a gépkocsivezetés, feladatkörük a

gyermeknevelésére és a háztartásvezetésre koncentrált. (Pári, Papházi, Trieb, & Agócs, 2023)

A család „kettős vezetésű” kiscsoport. A kettős vezetés arra utal, hogy az apa a családot képviseli és az instrumentális vezetés az ő feladata. Az anya felel a családi egyensúly megteremtéséért egyetemben érzelmi kapcsolódásokért is. (Buda & Hajnal, 1973)

„Megjelent a kemény, aktív nő és az érzelmeiket megmutató, kevésbé aktív férfi típusa is.” (Magyar & Hegedűs, 2006, p. 21.)

Az előző irodalmak alapján elmondhatjuk, hogy az aktív nő azt takarja, hogy azokat a dolgokat is művelheti, amelyet korábban csak a férfiak engedhettek meg maguknak, tehát a lehetőségeik bővültek és kiszélesedtek. Fontos azonban az is, hogy a nők nem vették át a szerepeket a férfiaktól és fordítva sem, csupán megosztják azokat a családi élet harmóniája érdekében.

A két tanulmány között 33 év telt el és sokban különböznek. Buda és Hajnal kijelentése ma már leginkább a nukleáris családokra jellemző, ahol tisztán elválják, ki miért felelős és mi az elvárt az adott családban.

Egy korábbi tanulmány szerint a tradicionálisnak mondható családban, ahol az anyai és apai szerepkör tisztázott és világos volt ez biztonságot predesztinált. Ezeknek a feloldása inkább káros hatásokkal járt a családi harmóniát illetően. A többgenerációs családoknál ahol a nagyszülők is jelen voltak hatást gyakoroltak a leszármazottak értékrendjére és magatartására, amely normatív volt. (Pári, Papházi, Trieb, & Agócs, 2023)

Az új apaság és férfiasság elgondolása mentén az utóbbi évtizedekben univerzálisan megállapítható, hogy másként értelmezik a tradicionális szerepmegosztást. Az új férfi ismérvei az érzelmeik kifejezésének és a gondozás képességének adottsága. (Sztáray-Kézdy & Drojenovszky, 2021)

A tradicionális nemi világkép a másfajta női és férfiszerepeket a nemi egyediségeket és jellegzetességeket vallja. A tradicionális felfogás szerint a férfi a családfő, aki megkeresi a kenyérre valót, mellette a nő aki a gyermekek nevelése és gondozása mellett a háziasszonyi feladatokat is ellátja. Az „egalitárius attitűd” a nemek közötti egyenlőséget terjeszti mind a munka világában és a családi és háztartási tennivalók tárgykörében. Emellett ez a fajta attitűd előmozdítja annak a felfogásnak, hogy a kenyérkeresés és a gondoskodás a két nem közt egalitárius módon történjen. (Shannon N. & Theodore N., 2009.)

Az eddigi szakirodalmak értelmezését követően arra jutottam, hogy a jelenkor társadalmát tekintve a nemek közötti egyenlőségre való törekvés elengedhetetlen, mivel a feminizmus következményében a nők is karrierre és fizetett munkára vágyanak. Ahhoz, hogy ez gyermekáldást követően is zökkenőmentesen létrejöjjön, az apának hasonló feladatokat és szerepeket kell magára vállalnia, mint egy anyának. Viszont azon a véleményen vagyok, hogy vannak nemi specializációk, amely a férfi és női nemből természetesen fakadnak, ezért ezeknek nem lehet ellene menni és számolni kell az akadályokkal. Az új apaság teóriájából kiindulva már a férfi sem idegenkedik, sőt egyenesen az élet egy jelentős eseményének tulajdonítja a családalapítást és a gyermeknevelést. A maszkulinitáshoz társítják már a fizikai erőnlét mellett az érzelmek kifejezését és a gyengédséget. Ez az elfogadás és kezdeményezés mind intra- és interperszonális szinten vált ki pozitív hatást, mivel a férfi és az apa személyének ezen oldalról való megnyílása őszintébb kapcsolódásokat hordoz magában. Gondolok itt a hagyományos szigorú, rigid és az instrumentális apakép megdőlésére, amelynek csak kisebb részében jelent meg érzelmi nevelés.

Az női egyenjogúságra való törekvés egyik lényege a munka világában való ekvivalencia a férfiakkal. Amíg gyermektelen a házaspár vagy az élettársi kapcsolat, addig a női és férfi tevékenységek könnyebben és egyértelműen megosztódnak, amint gyermekáldás történik ez normatív változást idéz elő. A nők tevékenységei általában a kisded gondozására és nevelésére koncentrálnak, mert az anya otthon marad. Az eddig kialakult munkamegosztás átalakul a családon belül. A jelenlegi kutatások abba az irányba mutatnak, hogy az új apa és férfi már elveti a családon belüli szerepmegosztást és részt vesz a gyermekgondozásban és nevelésében. Emellett azonban törekszik megtestesíteni a családfenntartót aki és az anyagi biztonságot elhozni a családja számára.

Egy svéd szociológus Susanne Fahlén 2015-öt megelőző Európai Társadalmi Felmérés adatai alapján készített egy tanulmányt. A tanulmány 10 országot vizsgált, azon szempontból, hogy a nemek közti egyenlőség miként jelenik meg kétkeresős párok esetén. A következő országokban vizsgálták: Dánia, Finnország, Svédország, Németország, Hollandia, Anglia, Spanyolország, Csehország, Magyarország, Lengyelország.

A házimunka megosztásának elméleti megközelítései az 1970-es évek óta nagymértékben bővültek, és az eredmények egységesek; a nők több házimunkát végeznek, mint a férfiak, de a házimunka nemek szerinti felosztásának magyarázatai eltérnek, és két általános elméleti keretre oszthatók; gazdasági perspektíva és nemi szempont.

I/4.1. Gazdasági magyarázatok

A többet kereső partner a munkaerőpiacra specializálódik, hogy maximalizálja a háztartás jövedelmét. A következő felvetés az idővel kapcsolatos, amely azt feltételezi, hogy aki több időt tölt a munkaerőpiacon az kevesebbet tud a házimunkára fordítani. A nők általában csökkentik a háztartási munkára fordított idejüket a keresetük növekedésével, de csak egy bizonyos pontig.

I/4.2. Nemek szerinti magyarázatok

Az alapfeltevés az, hogy a házimunka a nemek közötti kapcsolatok szimbolikus jelensége. A nemi ideológiák azt jelentik, hogy az emberek hogyan azonosítják magukat a háztartáson belüli szerepek tekintetében; hagyományosan a nemhez kötődő szerepek, és ezek az ideológiák a háztartáson belül és az intim kapcsolatokon belül jelennek meg és játszódnak ki. Az a feltételezés, hogy a házimunka megosztása a párkapcsolaton belüli közös értékek eredménye, és az egyenlőbb nemi ideológiák a házimunka egyenlőbb megosztásához vezetnek. (Fahlén, 2015)

Ha az európai felmérés gazdasági szempontját és a nők munkaerőpiaci berobbanását vetjük össze, az derül ki belőle, hogy ha a nő minél több időt tölt fizetett munkával, akkor egyértelműen kevesebbet fog tudni a háztartásvezetéssel. Az a fél aki a munkájával kevesebb pénzt keres az többet foglalkozik a háztartásvezetéssel. A kutatásból az is kiderült, hogyha a nők fizetése emelkedik akkor a házon belüli tevékenységekkel töltött ideje csökken. Úgy gondolom, hogy a tanulmány az alatt, hogy a kapcsolaton belül mit fejezhet ki a házimunka feltételezi, hogy vannak feminin és maszkulin jellegű tevékenységek. Ebben a tekintetben még elkülönít hagyományos nemi szerepeket, viszont attól még lehet egyenlő elosztású a munka a kapcsolaton belül. A családon belüli élethez hozzátartozik a házimunka és a ház körüli tevékenységek, ezen tevékenységek elvégzésével kapcsolatban vannak elvárások. Az elvárásokat viszont torzíthatja a fizetett munkával töltött idő mennyisége a házon belüli teendők elvégzésére szánt időt. Mivel meg van a lehetőség a nők és férfiak egyenlőségének a munka világában is, ezért a házimunkával töltött idő is egyenlőségen kezd alapulni és közös értéké formálja ki magát.

I/4.3. A szülői háttér jelentősége

Bukodi Erzsébet tanulmánya szerint a szülői párkapcsolatok a legmeghatározóbbak a gyermek későbbi partnerkapcsolatainak alakulásában. A gyermekek olyan értékekkel rendelkeznek, amelyet a családjukban láttak ezért, a szülői család kimagaslóan nagy hatással bír a gyermekek partnerválasztási akcióiban. Ezek a szülői minták adják alapul a

meggyőződéseket a családalapításról kialakított képhez. Ezen meggyőzések között olyan dolgok lehetnek, mint az elvárt házasságkötés vagy annak lehetséges restanciája. A szülői válás megtapasztalása az egyik kulcsfontosságú szempont a gyermek párválasztási attitűdjének. Az egyszülős családban való nevelkedés egyik negatív következménye lehet, hogy látván szüleik felbomló kapcsolatát kevésbé szeretnék egy elköteleződéssel járó házasságot, mint egy élettársi kapcsolatot. A másik tényező, mely szerint hamarabb szűnik meg a szülői oltalom ezért korábban kerülnek kapcsolatba, amit sok esetben inkább élettársi kapcsolatban fejeznek ki. A szülők válásának átélése negatívan befolyásolja az elkövetkezendő házasságot vagy élettársi kapcsolatot. Bukodi Erzsébet felsorolt néhány lehetséges okot: egy ilyen negatív életesemény után inkább választanak a fiatalok egy könnyűszerrel megszakítható élettársi kapcsolatot, mint egy komoly elköteleződéssel járó házasságot. A másik szempont az a materiális háttér jelentősége, mivel az egyszülős családok szűkösebb kapacitással rendelkeznek, ezért kevésbé kelendők házasság terén. Végül az egyszülős családokban nevelkedőknél megfigyelhető tendencia a korai fészek elhagyás, amely sok esetben együtt jár a korai partnerkapcsolat kialakításával. (Bukodi, 2002).

I/4.4. A családfő kérdése

A családfő helyzetére a legfőbb jellemző a keresetszerzés ezért ő is aki a családot ellátja, ezért tradicionálisan a szerepe közé a férfi, a férj és a családapa. Magyarországon végzett 2001-es kutatásában bizonyítottan a családfővel rendelkező családokban férfiak töltik be ezt a szerepet és csak különleges helyzetekben a nők. Ennek oka, hogy olyan tényekkel és tulajdonságokkal lehet jellemezni őt, mint aki a legtöbbet keresi a családban és a legidősebb, ezért a jelentős döntésekben az ő álláspontját követi a család többi tagja. A vizsgálat során a második helyre az az állítás került, hogy a család nem rendelkezik családfővel, mert közösen döntenek minden őket érintő helyzetről. A házasság felbomlásának növekedésével, amely párhuzamosan idézi elő az egyedül nevelő szülők számának emelkedését ezáltal az anyák válnak családfenntartóvá és családfővé. Inkább abban esetben jelölnek családfőt, ha van gyermek a családban. (Nagy, 2001)

A szakirodalom abba az irányba mutat, hogy a két szülővel rendelkező családoknál inkább a hagyományos szereposztás áll fenn. A tanulmány szerint kevésbé, de jelen van az is, hogy a család egyként dönt és nem hárul egyetlen főre a felelősség. Amint válságra kerül a sor az anya az, aki átveszi és betölti a családfői funkciókat.

A nők társadalmi munkamegosztásban vállalt szerepe és egyéb társadalmi változások módosították a családi szerepek és funkciók körét is. A férfi és a férj szerepjellemzője volt a kenyérkeresés, a család biztonságának létrehozása, komoly döntések meghozatala. A férfiassághoz társuló jellemzők és az apai kép átváltozni látszik a következőképp: a fizikai erő mellett a gyengédség, törődés és az apává válás, mint élmény jelenik meg. A munkamegosztás a család megalakulásában még egyenlő, amikor a nő és a férfi is kenyérkereső. A jellemző az, hogy a családfői tevékenységeket közösen megosztva látják el, ez akkor változik meg általában, amikor gyermek születik a családban és az anya otthon marad. (Dr. Szabó-Tóth, 2014.)

II. Kutatás bemutatása

A kutatásom célja megvizsgálni, hogy miként befolyásolja a fiatalok saját családi összetétele egyéni kilátásaikat és elképzeléseiket. Kutatásomban a nukleáris családban, egyszülős családban és a mozaikcsaládban nevelkedett fiatalok véleményét és motivációit hasonlítom össze. Az összehasonlítást a házasodási szándékuk, a gyermekvállalásról való vélekedésük és a szülői szerepfelfogásuk mentén végzem.

II/1. Konceptualizáció

- Család: „(...) *a család, élő, változó, fejlődő jelenség. Állandó csak a családtagok közötti interakció, mely ha véget ér, akkor szűnik meg a család is. Az interakció tartalma és jellege változhat: a család létének nem feltétele a családtagok közötti harmonikus viszony, (...).*” (Cseh-Szombathy , 2006, p. 5.)
- Házasság: „*A magyar és más fejlett országok társadalomstatistikájában házasságnak nevezik azt a jogi cselekményt, amelynek során egy férfi és egy nő a jogszabályoknak megfelelően házastársi kapcsolatot létesít („elmege az anyakönyvvezetőhöz”).*” (Andorka, 2006, p. 396.) A kutatás szempontjából a jogi aktus mellett a házassággal járó együttélési formát is ide tartozónak tekintem.
- Élettársi kapcsolat: „(...) *jogi cselekmény nélküli tartós családi együttélés (...)*” (Andorka, 2006, p. 396.)
- Nukleáris családi együttélés: „*Ha csak két generáció (szülők, gyerekek) él együtt, akkor családmagról, vagyis nukleáris családról beszélünk.*” (Bodonyi & Hegedüs, 2006, p. 9.) A kutatás szempontjából lényeges, hogy házas felek legyenek a vérszerinti szülők.
- Egyszülős család: „*Egyszülős családról, vagy családtöredékről abban az esetben beszélünk, amikor a szülő egyedül neveli gyermekét. A leggyakoribb a válás miatt esett szét a család (...) a bíróság gyakorlata szerint általában az anyának ítélik a gyermekek nevelését és gondozását.*” (Magyar & Hegedüs, 2006, p. 12.)
- Mozaikcsalád: „(...) *Újraházasodás nyomán, (...) olyan családforma, ahol legalább az egyik szülő nem vér szerinti szülője a vele egy háztartásban élő gyermeknek.*” (Molnár, 2022., p. 121.)
- Szülői szerepfelfogás: a szülőséghez társított attribútumok és azon keresztül a szülői szerepek értelmezése.

II/2.Hipotézisek

H1: Felteszem, hogy azok a fiatalok, akik nukleáris családban nevelkednek jobban preferálják a házasságkötést, mint az élettársi kapcsolatokat.

H2: Felteszem, hogy az egyszülős családban nevelkedő fiatalok kevesebb gyermeket terveznek vállalni, mint a nukleáris és mozaikcsaládban nevelkedő fiatalok.

H3: Felteszem, hogy az egyszülős családban nevelkedett fiatalok szülői szerepfelfogása eltér, a nukleáris családban és mozaikcsaládban élő társaikétól.

II/3.Operacionalizálás

H1: Felteszem, hogy azok a fiatalok, akik nukleáris családban nevelkednek jobban preferálják a házasságkötést, mint az élettársi kapcsolatokat.

Attitűddel mérem.

H2: Felteszem, hogy az egyszülős családban nevelkedő fiatalok kevesebb gyermeket terveznek vállalni, mint a nukleáris és mozaikcsaládban nevelkedő fiatalok.

Attitűddel mérem,

H3: Felteszem, hogy az egyszülős családban nevelkedett fiatalok szülői szerepfelfogása eltérő, mint a nukleáris családban és mozaikcsaládban élőké.

Attitűddel mérem.

II/4. Vizsgálat alapegysége

Nukleáris családban, egyszülős családban vagy mozaikcsaládban élő 18 és 25 év közötti egyének akik, valamely családtípusban nevelkedtek.

II/ 5.Módszertan

A kutatást a kvalitatív módszerek közé sorolható strukturált interjúval folytattam le. A tartalomelemzést az indokolja, hogy a kutatás célja az összefüggések feltárása, az egyéni attitűd feltérképezése és specifikus élethelyzetek megismerésére irányul. Továbbá az interjú készítést támasztja alá, hogy a sajátos háttérrel rendelkező fiatalok motivációt felkutassam. Úgy gondolom ez a legideálisabb és a legcélravezetőbb módszer a kutatás témaköre okán. Az adatfeldolgozás módja tartalomelemzés.

II/6.Fókuszpontok

Házassodási szándék

Számodra mit jelent a házasság?

Az életutadban elképzelhető, hogy házasságot fogsz kötni?

Milyen szempontból lényeges számodra házasságot kötni: együttélési forma vagy jogilag, miért?

Elképzelésed alapján, mi előzheti meg a házasságot?

Mi az amit egy házasságban vonzónak/szimpatikusnak találsz?

Fontos számodra a házasságkötés?

Gyermekvállalási szándék

Hogyan vélekedsz a gyermekvállalásról?

Milyen feltételei vannak a gyermekvállalásnak?

Milyen akadályozó tényezői (ha) lehetnek a gyermekvállalásnak?

A gyermekszámot illetően, mivel lennél elégedett?

Mi számodra a legfontosabb a gyermeknevelésben?

Szülői szerepfelfogás

Milyen jellemzőket/tulajdonságokat társítasz az apa szerephez illetve az anyai szerephez?

Milyen feladatai lehetnek egy anyának és egy apának a gyermeknevelésben?

Milyen az anya és apa egymáshoz viszonyított szerepe a családban?

Szerinted mitől válik valaki családfővé, milyen jellemzők vallanak rá?

II/7. Populáció és mintavétel

A kutatást olyan 18 és 25 év közötti fiatalok csoportjával végzem, akik nukleáris családban, egyszülős családban vagy mozaikcsaládban nőttek fel. A mintavételi eljárás csoportos.

II/8.Idődimenzió

Keresztmetszeti kutatás: 18 és 25 év közötti fiatalok házassodási, gyermekvállalási és szülői szerepfelfogását elemzem 2024. október hónapjában. Tehát egy adott időben egy adott jelenséget és vélekedést vizsgállok.

II/ 9.A vizsgálati csoport bemutatása

Ebben a fejezetben az interjúkérdések bemutatkozási részét fogom röviden taglalni, melynek célja, hogy jobban megismerjük a válaszadók élethelyzetét. A megkérdezettek két fő kulcsfontosságú sajátosság alapján kerültek kiválasztásra. Az egyik az, hogy beletartozzék az előzőekben ismertetett életkori intervallumba, amely 18 és 25 év közé tehető. A megkérdezettek átlag életkora 22,4. Ebben az életkorban a vizsgált fiatalok mindegyikének volt élménye már az első párkapcsolataiban. A párkapcsolati élmények a kutatás szempontjából nem relevánsak, azonban úgy gondolom, fontos megjegyezni, hogy akinek még nem volt párkapcsolata élete során a házasodás és azt megelőző élethelyzet témaköre messzebb állhat azokkal szemben, akiknek már volt tapasztalata.

A másik sajátos tényező, a családi háttér volt így a 12 megkérdezettből 4-en nukleáris családban, 4-en egyszülős családban és szintén 4-en mozaikcsaládban nevelkedtek. A nukleáris családi együttélésre a vérszerinti házas szülőkkel való együttélés vagy nevelkedés a jellemző. Az egyszülős családban élők a szülők válása hatására alakultak át és az édesanyjukkal maradtak. Az egyszülős családokban válási élményt átélőket kérdeztem, akik közül 3-an 4 és 6 éves koruk között maradtak édesanyjukkal és egy alanyuk idősebb, 18 korában történt ez.

A mozaikcsaládban nevelkedő alanyokra jellemző, hogy a válás követően alakult újjá a család és egészültek ki különálló családrészekkel. Vizsgáltam egy mozaikcsaládban élő testvérpárt, akik megtapasztalhatták a szüleik válását, majd az édesapjuk új párkapcsolatának alakulását és a partner előző kapcsolatából származó gyerekekkel való megismerkedést.

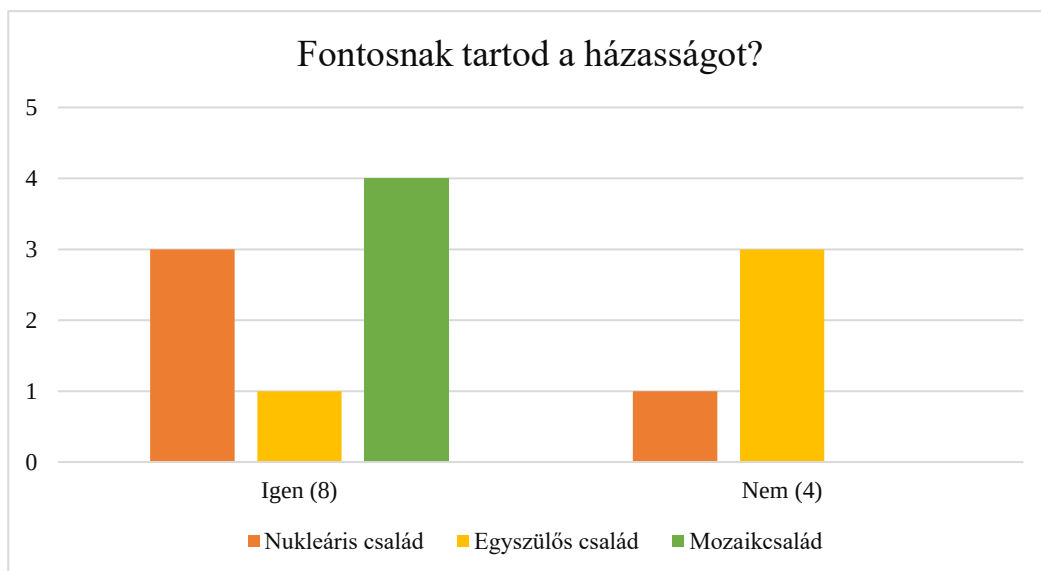
Vérszerinti és féltestvérek számát tekintve egyedül egy egyszülős családban nevelkedett fiú nem rendelkezik vele, rajta kívül minden válaszadó eggyel vagy többel is.

A fiatalok közül csupán két személy rendelkezik főállással, azonban ők is egyháztartásban élnek a szüleikkel. 9 személy felsőfokú iskolai tanulmányokat folytat nappali tagozaton, többen dolgoznak emellett. Pest, Heves, Jász-Nagykun-Szolnok és Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye területén rendelkeznek állandó és bejelentett lakcímmel az interjúalanyok.

II/10. Vizsgálat bemutatása

Ebben a fejezetben a vizsgálat eredményeit mutatom be részletesen.

A házasságkötéssel kapcsolatos vélemények

1. ábra-Fontosnak tartod a házasságot?

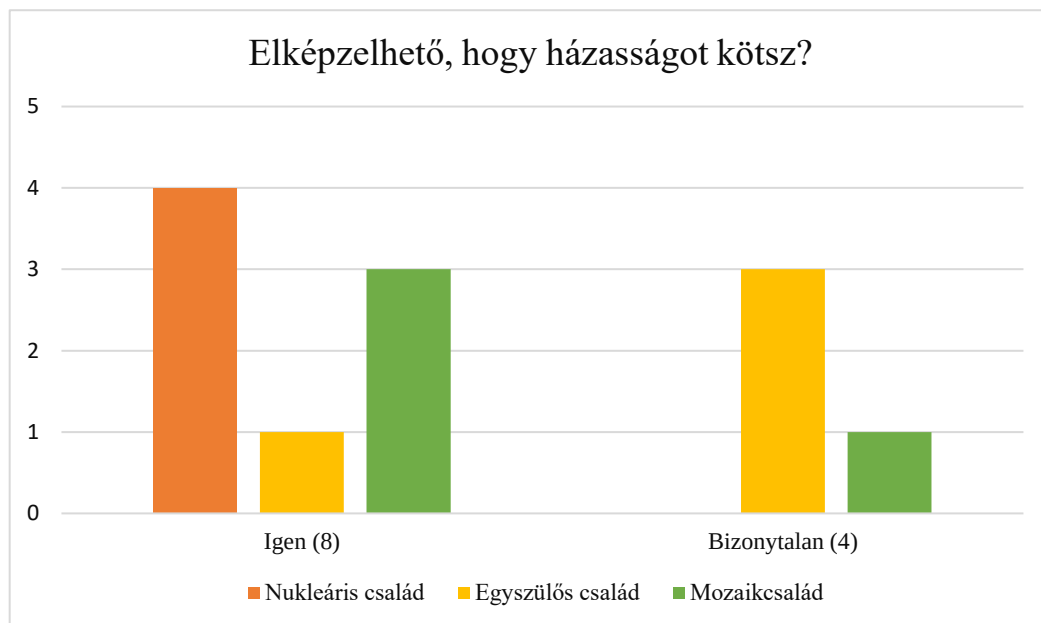
Arra a kérdésre, hogy fontosnak tartja-e a házasságot 12 válaszadóból 8-an elismerő választ adtak. Többen a családalapítás alapjának tekintik, mert ez számukra egy párkapcsolt legszorosabb köteléke és érzelmi biztonságot nyújt. Részükről a házasság emel a párkapcsolat minőségén emellett mélyebb elköteleződést ígér. Ugyan a kutatás nem bír reprezentatív értékkel, azonban kirajzolódik az, hogy a vizsgált populáció házasságpárti.

Érdekes, hogy a mozaikcsaládban nevelkedettek közül mindenki fontosnak tartja. Ők tapasztalták családjuk újra alakulását és a párkapcsolatot nagyon meghatározónak titulálják egy ember életében. Az a következtetésem, hogy mivel megélték szüleik új kapcsolatának alakulását, ezért nagy szerepet tulajdonítanak ennek. Feltehetőleg ezekben az esetekben szüleik is mérhetően nagy jelentőséget tulajdonítottak a kapcsolatnak.

Az egyszülős családokban élő fiatalok többsége ellenben a mozaikcsaládosakkal nem lehettek tanúja annak, hogy édesanyjuknak milyen szerepet tölt be az életében a házasság, azt, hogy egy kapcsolat sikertelensége (a válás) milyen hatással volt a családra, azt igen. Ha tanúja is lehettek annak, hogy a párkapcsolat a szüleik számára mit jelenthet inkább az olvasható le az eredményekből, hogy nem fontos számukra a házasság. Ezen esetekben is megnyilatkozik az, hogy a válás egy gyermek életében hatással van a későbbi családi életükre irányuló attitűdjükre. Az, hogy egy egyszülős családban élő, miért válaszolta azt,

hogy fontos számára a házasság azzal magyarázható, hogy 18 éves volt, mikor szülei elváltak és beszámolójában elmondta, hogy hosszú időt töltöttek együtt szülei harmóniában, ezért számára a házasság az egyik legfontosabb tényező a családdá válás útján. Egy nukleáris családban élő fiú elmondta, hogy sok olyan információja van, olyan kapcsolatokról, ahol házasság nélkül is minden rendben, ezért nem lényeges semmilyen szempontból.

Arra a kérdésre, hogy az életutadban elképzelhető-e, hogy házasságot kötsz 2 féle válasz érkezett. A 12 megkérdezett közül 8-an igent és 4-en bizonytalan választ adtak.

2. ábra- Elképzelhető, hogy házasságot kötsz?

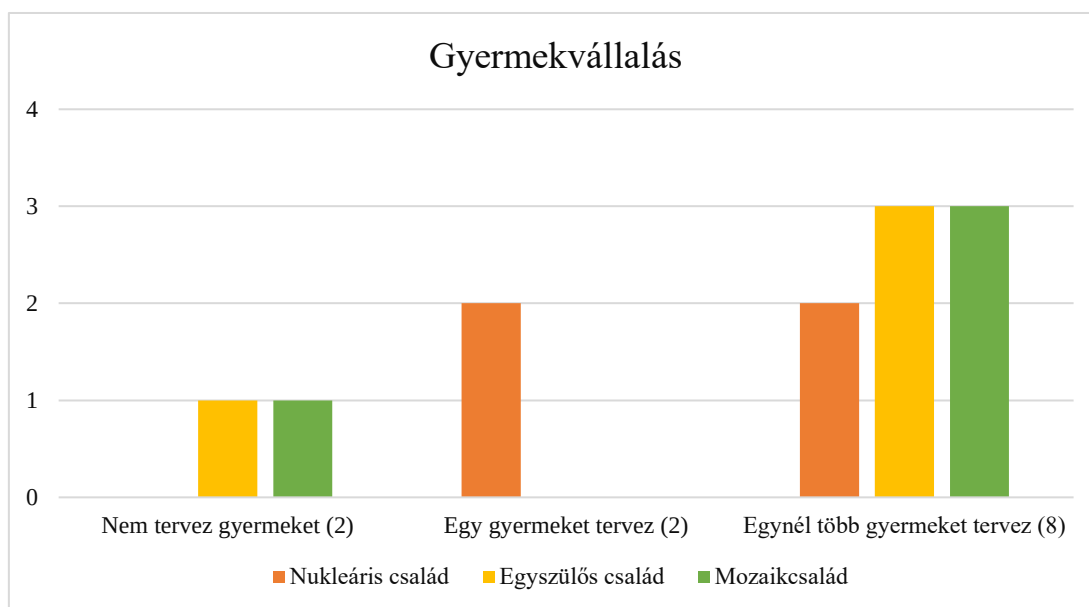
Az oszlop diagramm alapján jól látható, hogy a megkérdezettek többsége elképzelhetőnek tartja, hogy házasságot kössön. A házasságra biztosan igent mondók között elkülöníthetünk érzelmi alapon és racionális alapon döntőket. Azok akik intuitív jelleggel voksoltak többségében azzal indokolják, hogy szerintük így jöhet létre egy komoly kapcsolat, amely mélyebb elköteleződéssel jár és ezzel fejezik ki a biztos érzelmeiket a másik iránt. A válaszok alapján a házasságot biztonságérzettel párosítják, amely megalapozza a családalapítást. A nukleáris családban élők előtt a szülői minta a házasságkötés volt, ezért ők nagyobb eséllyel terveznek egybekelni. Úgy gondolom, hogy a szülői példamutatás és családi harmónia egyik szerves közvetítője az, hogy a házasság milyen szerepet tölt be az egyének életében. Az 1. ábra alapján látható, hogy van olyan egyszülős család, ahol a szülők elváltak, de mégis házasodna a válaszadó, ez azzal igazolható, hogy 18 éves korában történt az élmény. Tanúja volt szülei harmonikus

házasságának és válásának, azonban az együttélés minősége és a szülői minta megtapasztalása nyomatékosabb számára.

Vannak akik, racionálisan és logikusan tekintenek a házasodásra, amely által nyeri el a teljes körű jogát az ember családalapításhoz, így legitimálva a kapcsolatukat. Az érzelmi alapú csoporthoz képest ők is szeretnének házasodni, de más okból kifolyólag. Előnyként tekintenek a házassággal járó állami és más támogatásokra. Tehát számukra a házasság anyagi prioritása meghatározóbb.

A bizonytalan válaszadók közül volt, aki úgy érzékeli, hogy a társadalmi norma részeként tartják számon az emberek a házasságot, ezért nem tudja, hogy valóban ő szeretné-e vagy a nyomás miatt cselekedne. Két olyan férfi válaszadó volt, aki nem tartja szükségszerűnek a házasságot, mert szerintünk nem változtat a kapcsolat minőségén és ez leginkább a partnertől függ, ezért a bizonytalan válaszok közé soroltam.

Ennél a kérdéskörnél megkérdeztem, azoktól, akik fontosnak tartják a házasságot, hogy mi előzné meg a szövetségkötést. 3 választípus különböztethető meg: 4-en azt adták meg, hogy jellemezze a kapcsolatot egy erős érzelmi stabilitás. Ketten mindképpen egy hosszas együttélés után jutnának erre a döntésre és ugyanennyi az anyagi biztonság előfeltételét fogalmazta meg.

3.ábra- Gyermekvállalás

A kutatás célul tűzte ki, hogy összehasonlítsa az eltérő családban élő fiatalok gyermekvállalási terveit. Kértem, hogy mutassák be, hogyan vélekednek erről a témáról, milyen motiváció és visszatartó erő jelenik meg a gondolataikban.

Az eredmények egyértelműek 12 főből 10-en terveznek gyermeket vállalni, amely megmutatja, hogy a vizsgált populáció gyermekkel képzei el a családját. Tehát még inkább gyermek, mint házasságpártiak a megkérdezett személyek.

A gyermekvállalás időpontját életük 28 és 35 közötti éveikben tudják elképzelhetőnek tartani, miután már megtörtént a párválasztás és a stabil anyagi háttér megteremtése. Mielőtt gyermekük születne törekszenek arra, hogy jól fizető állásuk és munkahelyük legyen. Azok közül, akik szeretnék gyermeket egyikőjük sem tudja elképzelhetőnek tartani azt, hogy ne saját lakásba/házba vigye haza a gyermekét.

A szülői szerepekkel kapcsolatban a megkérdezettek azt tartják ideálisnak, ha a női és férfi szerepek nem különülnek el egymástól. Ezt azzal indokolták, hogy a párkapcsolatok kompromisszumokból állnak és sztereotípiáktól mentes kapcsolatban szeretnék élni. Az egyik válaszadó lány szerint számára nagyon imponáló, ha egy férfi „nem csak besegít” a háztartásban vagy a gyermeknevelésben, hanem kiveszi a részét és egy csapatként működnek együtt. A nukleáris családokban nevelkedett fiatalok szüleinek családon belüli szerepe nagyon elkülönül és a tradicionális nemi szerepeket jelenítik meg. A fiatalok ezt sokszor nehezen élték meg, mivel leginkább édesanyjukkal tudtak kommunikálni a velük történekről és hiányzott számukra az, hogy apjukkal is hasonló legyen a kapcsolatuk.

II/11.Reflektálás a hipotézisekre

H1: Felteszem, hogy azok a fiatalok, akik nukleáris családban nevelkednek jobban preferálják a házasságkötést, mint az élettársi kapcsolatokat.

Valóban, akik nukleáris családban nevelkedtek mind inkább a házasságban találnák meg azt amit egy párkapcsolattól keresnek. Az egyik legfőbb következtetésem az, hogy a pozitív szülői minta leképeződik a gyermekek párválasztási stratégiájára. A fiatalok beszámolásai alapján viszonylag harmonikusnak érzékelik szüleik házasságát ők maguk is házasság pártiak.

Az interjúk alapján, egyik válaszadó szerint nagyon szoros és a legmagasabb szintje a párkapcsolatnak, erre lehet alapozni és építeni a közös jövőt. Egy másik nukleáris családban nevelkedő fiatal lány szerint a családalapítás alapja és házasság nélkül nem tudna családról beszélni. Volt, aki hangsúlyozta a formalitást és az azzal járó anyagi előnyöket, amellyel ő biztosan élne.

Az interjúk során arra jutottam, ahogy a szakirodalom is igazolja, a házasságot olyan értékekkel lehet együtt megemlíteni, mint család, kötelességtudat, felelősség, elköteleződés, biztonság, elválaszthatatlanság. Azért is választanák inkább a házasságot, mert az sokkal mélyebb és magasabb szintű, ellenben az élettársi kapcsolattal, mert az kevesebb elköteleződéssel jár.

Kutatás alapos körütekintése érdekében fontos megemlítenem, hogy a megkérdezettek nem számoltak be a szülői/ rokon nyomásról, tehát úgy értelmezem, hogy ez jelenleg nem befolyásolja a válaszájuknak.

Az összes válaszadó között is a legmagasabb a házassággal való tervezés. Ez azért lehetséges, mert a válás és az újra-alakulást átélő fiatalok egyik leghangsúlyosabb tudattalan értéke lehet a biztonság. Azért használom a tudattalan szót, mert nem említették nyíltan az interjúk során ezt. Tehát az egyszülős családot és a mozaikcsaládot tapasztalóknak is van egy olyan attitűdje, mely szerint a házasság valamilyen biztonságérzettel párosul.

A csökkenő házasságkötési terv és kedv a megkérdezettek nem igaz, ebből az kutatás konzekvenciája, hogy a megkérdezettek szeretnék megtapasztalni a komoly elköteleződéssel járó kapcsolatot, amely házasság nyomán történik.

Természetesen a tervezett és a bekövetkező adatok között mindig vannak eltérések. Egyetlen válaszadó nemlegesen reagált a házasságra, ő egyszülős családban nevelkedett, ugyan szülei nem éltek házasságban, de a tartós élettársi együttélésük felbomlásának tanúja volt. Számára szükségtelen ez, mert nem minősíti a párkapcsolata minőségét és így tud magánszférát is biztosítani magának.

A házassági szándéknak a megindoklása inkább egyéni döntéseken alapul, tehát nem külső körülmények hatására hivatkoznak. Az interjúk alapján a házasságkötések egyik fontos célja a partnerrel való kiteljesedés és a lelki fejlődés, tehát az individuum jóléte, melynek fontos összetevőjét képezik a szoros emberi kapcsolatok.

A hipotézis igazolódott.

H2: Felteszem, hogy az egyszülős családban nevelkedő fiatalok kevesebb gyermeket terveznek vállalni, mint a nukleáris és mozaikcsaládban nevelkedő fiatalok.

Azt feltételeztem, hogy az egyszülős családban nevelkedő fiatalok terveznek kevesebb gyermeket vállalni a nukleáris és mozaikcsaládokhoz képest. Azonban, ahogy az ábrán is jól látszik nincs kiugró eltérés a 3 családtípus gyermekvállalási arányszámai között. A

feltevésem azon alapult, hogy a családi diszharmónia és a válás megtapasztalása csökkenti a gyermekvállalási kedvet, azáltal hogy a gyermekeik elkerüljék azt a helyzetet amelyet az egyén is átélt szülei válásakor. Tehát azért nem szeretne gyermeket, hogy elkerülje annak eshetőségét arra vonatkozóan, hogy ami vele történt a gyermekével is megtörténhet. 2 válaszadó biztos abban, hogy élete során nem szeretne gyermeket biológiai és egészségügyi okokból.

Egyszülős családban nevelkedettek és a mozaikcsaládosak számára szülei válása és a családjuk újra-alakulása testvérrel (testvéreikkel) enyhítő tényező volt. Legalább egy testvér jelenléte, aki osztozik az esetleges nehéz családi helyzetben, hozzájárul az egyén könnyebb alkalmazkodóképességéhez, mert „együtt könnyebb”. Ebből kifolyólag a tervezett gyermekszámokat leginkább a saját testvérek száma határozza meg. A 12 válaszadó közül 11-nek van egy vagy egynél több testvére, amely alapján kijelenthető, hogy a testvérszám az egyik hangsúlyos tényezője a gyermekvállalásnak. Azonban ez nem egyenarányosan rajzolódik ki, mert az a válaszadó, akinek nincsen testvére ő is szeretne gyermeket emellett, ketten ugyan rendelkeznek testvérekkel mégsem szeretnének magas egészségügyi kockázati okokból. A testvériséggel kapcsolatos pozitív megítélések azon interjúalanyok számoltak be, akik váláson vagy a család újra alakulásán együtt mentek keresztül.

A gyermekvállalási motivációk elemzését Tóth Olga 2012-ben készített táblázatának segítségével mutatom be. (Tóth, 2012) Mivel az interjúalanyok egyikének sincsen gyermeke így spekulációkra hagyatkozom az eredmények vizsgálatakor. Általánosan elmondható, hogy az apaság és az anyaság élményének megélése a kiindulópontja a csoportoknak. A megkérdezettek egyik csoportjának a válasza a mozgatórugó az, hogy felnőtté válás igazolásaként gondol a gyermekvállalásra, ezáltal igazolja érettségét. Az interjúk alapján elkülöníthetjük ennek az ellenkezőjét a tudatos gyermekvállalás, amelynek jellemzője a kellő felkészültség, transzgenerációs minták felismerése, önismeretre való igény. Tehát ez előzőekben említettre jellemző, hogy a gyermekvállalás által szeretne felnőni, az utóbbira, hogy már készen álljon a gyermeknevelésre. Tovább bonthatjuk a válaszadókat a szerint, hogy az értékátadás mozgatója őket legjobban a gyermeknevelésben eme elgondolás mögött a nyomot hagyás és a fennmaradás vágya szerepelhet. Még két egymáshoz hasonló mozgatórugót különíthet el: egymás iránti elköteleződés erősítése és az, hogy egy kapcsolatnak egy értelmet kölcsönöz.

Összességében sok hasonlóságot figyelhetünk meg a 2012-es táblázat és az általam végzett kutatás eredményei között. Azonban egy új tényezővel egészíthetjük ki amely talán más képet ad a gyermekvállalás indikátoraihoz. Fellelhető az olyan válasz, amely igényt állít arra, hogy „jól” neveljék fel a csemetéjüket, ezt pedig egy kiterjedt önismeretre való törekvés, tudatosság és felkészülés előzné meg a gyermekvállalást.

Nem igazolódott.

H3: Felteszem, hogy az egyszülős családban nevelkedett fiatalok szülői szerepfelfogása eltérő, mint a nukleáris családban és mozaikcsaládban élőké.

	Megélt szülői szerepek	Ideális szülői szerepek
Egyszülős család	Anyai szerep	Egalitárius
Nukleáris család	Eltolódott	Egalitárius
Mozaikcsalád	Egalitárius	Egalitárius

4.ábra- Szülői szerepek megjelenése

Az interjúk során arra lettem figyelmes, hogy azok az egyszülős családban élő fiatalok, akik ténylegesen hosszú időt 14-16 évet édesapjuk nélkül töltöttek csak az elképzelt és ideális apai mintáról tudtak beszámolni. Érdekes, hogy hasonló a képük az apa szerepről, mint azoknak akiknek ez egész életükben jelen volt. Állításuk szerint, többségében nem szenvedtek hiányt, mert az édesanyjuk mindent megadott számukra. Ebből arra a következtetésre jutottam, hogy néhány apai tulajdonságot az anya átvett. Úgy gondolom, hogy mivel a kiegyenlített családi szerepekben hisznek, ezért nem határoztak meg olyan jellemzőket, ami csak az anyára és csak az apára lehet igaz. Azonban soroltak fel olyan attribútumokat, amely inkább jellemző egy apára vagy egy anyára, de ezeket megosztják egymás között.

A nukleáris családoknál leginkább az elhatárolódott megélt szülői szerepek figyelhetők meg, ahol mindkét szülőnek saját és elkülönült szerepe van a családi életben. Az apa attribútumai közé sorolták a védelmezést, logikus gondolkodást, jó problémamegoldó képességet, magabiztosságot, szórakoztatást, anyagi biztonság teremtését. Az anya szerepe a családban többségében a kisgyermek fizikai kielégítésére, gondoskodás, érzelmi nevelés, törődés, elfogadás teszi ki. Kiemelték, hogy az elkülönült szerepeket élték meg, de teljes mértékben a kiegyenlített szerepekben hisznek. Ezek a vélemények összefüggnek a

szakirodalomban összefoglaltakkal, ahol a tradicionális szülői szerepeket elhagyva térünk át a modern szülőségre.

A mozaikcsaládban nevelkedők több szülői szerepben lévő személyt tapasztalhattak meg és az ő szerepfelfogásuk a kiegyenlítettséggel jellemezhető. A kiegyenlítettség az ő nézeteik alapján a feladatok megosztását, a közös teherviselést jelenti. Leginkább azt, hogy mindkettő fél vállaljon ugyanannyi részt a gyermek érzelmi és fizikai nevelésében, fejlesztésében. Szerintük a legfontosabb tényező a kooperáció a szülők között. Emellett azt is kiemelték, hogy közösen döntsön a család, de ha valaki valamely témában nem kompetens, akkor a másira bízza. Tehát számukra az az ideális, ha közös ügynek tekintenek mindenre. Egyikük úgy fogalmazott, hogy szerinte nem is elképzelhető, hogy elkülönüljenek a szerepek kötelességük egymást segíteni. Továbbá kiemelték, hogy nagyon fontos a férfinak, az apának is megmutatni az érzéseit, ezáltal hátrahagyva az apához társítható rigid kép.

Az egalitárius szerepminta alapján a családfői szerep sem jelenik meg a megélt családi életükben, de az ideális és az elképzeltben sem szeretnék ezt a hierarchikus viszonyrendszert megjeleníteni. A megkérdezettek szerint a családfő szerepét az határozza meg, hogy ki kap fizetést vagy, hogy ki kap több fizetést. Számukra az az ideális, hogy ne ez határozza meg a kapcsolatot, inkább a személyiségből fakadó előnyöket domborították ki. Például ha valamelyik fél jobban ért a pénzzel kapcsolatos dolgokhoz, ha valaki logikusan gondolkodik fontos dolgokban akkor az az ő feladata. A pénz mértéke kevésbé határozza meg a kapcsolatukat, mert inkább a közös tanácskozást és a közös döntéseket preferálják.

Részben igazolódott.

III. Összegzés

Összességében láthatjuk, hogy bizonyos egyéni meggyőződéseinket a saját családjunk meglévő értékei alapján alakítjuk. Továbbá, ezen hiedelmekre úgy szint hatással vannak társadalmi folyamatok és átalakulások, amelyet mi emberek indukálunk.

Az új partnerkapcsolati formák elterjedése mellett, a vizsgált alanyok házasságban szeretnének élni, mert ehhez köthető leginkább a biztonság, a megbecsültség és az érzelmi intimitás értéke. Ez magyarázható a családi életben tapasztalható harmóniával és diszharmóniával. Azok a fiatalok, akik egy kiegyensúlyozott szülői mintát látnak, azt szívesen követik, hogyha nem látnak ehhez hasonló példát az esetben nem tartják fontosnak, vagy azért választanak, mert számukra pozitív megítélés alá esik a házasságkötés. Tehát a

nukleáris családban és mozaikcsaládban nevelkedettek készülnek házasságkötésre, addig az egyszülős családban élők bizonytalanok.

A vizsgált személyek véleménye alapján akkor nevezné magát családnak, ha gyermekük születik és a legfontosabb ebben a kérdéskörben a felkészültség és az előkészület. Az előkészület közé tartozik az anyagi feltételek biztosítása, amely jelenti a biztos jövedelmet és lakhatást. Emellett nagy jelentőséget tulajdonítanak a megfelelő önismeret megszerzésére és ezáltal arra, hogy érzelmileg készen álljanak a gyermek fogadására, nevelésére és gondozására. Tehát, amit a saját családjukban megéltek szívesen dolgoznák fel és értenék meg mentálhigiénés szakember segítségével. Ebből az következtethető, amely az individualizáció egyik jellemzője az az egyéni döntések és az intraperszonális jólét előtérbe kerülése.

A szülői szerepek értelmezése mentén olyan tényekre bukkantam, hogy a fiatalok nyilvánvalóan és határozottan a kiegyenlített szerepekben képzelik el a családi életüket. Ideálisnak tartják, ha a férfi és a nő feladatai nem különülnek el a szülői feladatokban, azonban helyettesíteni sem lehetséges. Partnerként és egyenlő félként tekintenének társukra, legfontosabb a kooperáció, annak érdekében, hogy a gyermeket tiszta és világos szabályrendszer vegyen körül.

Kijelenthető, hogy jelen esetben a családi élet tervezése és a vele kapcsolatos motivációkra leginkább az egyén által meghatározott álláspont és hitrendszer van hatással. Természetesen a tervezett és az ideálisnak tartott életstílus mindig változik és átalakul az egyén preferenciáinak fejlődésével és az idő előrehaladtával. Ebből kifolyólag, a motiváció következménye a cselekvés, így a készítés a célul tűzött „eredmények” eléréséhez vezethet.

Úgy gondolom, hogy a saját családi háttér bizonyos interiorizálással jár, amely meghatározza az egyén elképzeléseit. Azonban sok esetben a család érdekei nem egyeznek meg az saját életútban vágyott értékekkel. Ennek felismerése újabbnál újabb családról alkotott képet hoz létre.

A társadalomban jelenlévő pluralizálás elfogadottá teszi a sajátos kreációkat, melyeket segítő szakemberként is érdemes megismerni. Ezen megismerések által sokkal nyitottabbá válik egy szakember, amely formálja az attitűdjét ezáltal adekvátabb segítségnyújtásban vehet részt a kliens.

Irodalomjegyzék

2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről. (2011.. 12. 31.). Budapest, Magyarország.
Letöltés dátuma: 2024.. 06. 12., forrás:
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100211.tv>
- Andorka, R. (2006). *Bevezetés a szociológiába*. Budapest: Osiris. Forrás:
<https://www.szaktars.hu/osiris/view/andorka-rudolf-bevezetes-a-szociologiaba-osiris-tankonyvek-2006/?pg=0&layout=s>
- Anthony, G. (2008). *Szociológia*. Budapest: Osiris Kiadó. Letöltés dátuma: 2024.. 09. 08.,
forrás:
https://www.academia.edu/33025542/Anthony_Giddens_SZOCIOLOGIA_M%C3%A1sodik_kiad%C3%A1s
- Baumann-Lerch, E. (2010). A nem tökéletes anya. *Érted vagyok*, 8. Letöltés dátuma:
2024.. 08. 09., forrás: https://ertedvagyok.hu/sites/default/files/pdfs//124/124_08-09.pdf
- Bodonyi, E., & Hegedűs, J. (2006). Család, gyermek, társadalom. In E. Bodonyi, E. Busi, J. Hegedűs, E. Magyar, & Á. Vizely, *A gyakorlati pedagógia néhány alapkérdése*. Budapest: Bölcsész Konzorcium. Forrás:
<https://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Pedagogia/84N%E1dasi/Nyomtat%E1sra/pdf/Csal%E1d,%20gyermek,%20t%E1rsadalom.pdf>
- Bognár, A., & Erát, D. (2020). PÁRKAPCSOLATOK ÉS GYERMEKVÁLLALÁSA MAGYAR IFJÚSÁG KUTATÁS 2020 EREDMÉNYEINEK TÜKRÉBEN. In Á. Nagy, *A lábjegyzeten is túl – magyar ifjúságkutatás 2020* (old.: 14-31.). Budapest: Szociális Demokráciáért Intézet – Excenter Kutatóközpont. Letöltés dátuma: 2024.. 09. 22., forrás: <https://mek.oszk.hu/23200/23269/23269.pdf>
- Buda, B., & Hajnal, A. (1973). *A család természetéről. Egy rendszerszemléleti modell körvonal*. Budapest: Tömegkommunikációs Kutatóközpont.
- Bukodi, E. (2002). Házasság vagy élettársi kapcsolat: Ki mikor mit (nem) választ. *Statisztikai Szemle*. Letöltés dátuma: 2024.. 09. 10., forrás:
https://www.ksh.hu/statszemle_archive/all/2002/2002_03/2002_03_227.pdf
- Cseh-Szombathy, L. (2006). A család meghatározása. In I. Czibere, *Családszociológia* (old.: 5.). Debrecen. Forrás:
https://szociologia.unideb.hu/sites/default/files/upload_documents/czibere_ibolya_csaladszociologia.pdf
- Csernák, J. (2000). Házasság és válás. In L. Püski, R. Barta, & G. Gyarmati, *Magyarország az XX. században* (2.. kötet, old.: 182.). Szekszárd: Babits Kiadó. Letöltés dátuma: 2024.. 09. 09., forrás: <https://mek.oszk.hu/02100/02185/html/185.html>
- Dr. Bagdy, E. (1977). *Családi szocializáció és személyiségzavarok*. Budapest: Tankönyvkiadó. Letöltés dátuma: 2024.. 06. 12.
- Dr. Bognár, G., & Dr. Telkes, J. (1986). *A válás lélektana*. Budapest: Haas&Singer Alapítvány.

- Dr. Bognár, G., & Dr. Telkes, J. (1986). *A válás lélektana*. Budapest: Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó.
- Dr. Grád, A., Dr. Jánoskúti, G., & Dr. Kőrös, A. (2008). Mítosz és valóság - A gyermekelhelyezési perek tapasztalatai a statisztikai adatok fényében. *Családi Jog*, 8-14. Letöltés dátuma: 2024.. 08. 18., forrás: <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2974735>
- Dr. Szabó-Tóth, K. (2014.). ...de mi van a férfiakkal? Férfiszerepek a változó Magyarországon. *Kapocs*, 8.-9. Forrás: https://epa.oszk.hu/02900/02943/00060/pdf/EPA02943_kapocs_2014_1_06-16.pdf
- Engler, Á. (2014). Dilemmák felsőfokon. *Kapocs*, 17--24. Forrás: [file:///C:/Users/user/Downloads/engler-agnes---dilemmak-felfokokon%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/engler-agnes---dilemmak-felfokokon%20(1).pdf)
- Engler, Á., & Pári, A. (2022). A család jövője – az elsődleges szocializációs közeg társadalmi szerepváltozása. *Századvég*, 13-14.
- Fahlén, S. (2015). Gender equality within dual-earner and dual-career couples across different policy regimes and norm systems in Europe. *Families and Societies*, 2-7. Letöltés dátuma: 2024.. 08. 08., forrás: <http://www.familiesandsocieties.eu/wp-content/uploads/2015/11/WP48Fahlen2015.pdf>
- Fischer, E. (2005). A patchwork-család. In E. Fischer, *Modern mostohák* (old.: 5-6.). Budapest: Saxum Kiadó. Letöltés dátuma: 2024.. 08. 07., forrás: <https://fischereszter.hu/irasok/modern.pdf>
- Földházi, E. (2009). Válás. In F. Erzsébet, *Demográfiai portré 2009* (old.: 20.). Budapest: KSH NÉPESSÉGTUDOMÁNYI KUTATÓ INTÉZET.
- Kapitány, B. (Szerk.). (2015.). *KSH NÉPESSÉGTUDOMÁNYI KUTATÓINTÉZET; DEMOGRÁFIAI FOGALOMTÁR*. Forrás: KSH NÉPESSÉGTUDOMÁNYI KUTATÓINTÉZET: <https://demografia.hu/hu/tudastar/fogalomtar/81-csalad>
- Központi Statisztikai Hivatal. (2024. 07. 15.). Letöltés dátuma: 2024.. 09. 10., forrás: Központi Statisztikai Hivatal: https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0015.html
- Kramarics, S. (2022). BABAVÁRÓ HITEL AZ IGÉNYLŐK SZEMÉVEL – EGY INTERJÚS KUTATÁS EREDMÉNYEI. Y.Z. - *A NIT ifjúság szakmai folyóirata*, 59.-73. Letöltés dátuma: 2024.. 09. 10., forrás: <https://www.yzfolyoirat.hu/index.php/yz/article/view/20/18>
- Lesthaegle, R. (2020). The second demographic transition, 1986–2020: subreplacement fertility and rising cohabitation—a global update. *Genus*, 2-38. . Letöltés dátuma: 2024.. 09. 10., forrás: <https://genus.springeropen.com/articles/10.1186/s41118-020-00077-4>
- Magyar, E., & Hegedűs, J. (2006). A gyakorlati pedagógia néhány alapkérdése. In E. Bodonyi, J. Hegedűs, E. Busi, E. Magyar, Á. Vízelyi, & J. Hegedűs (Szerk.), *A gyakorlati pedagógia néhány alap kérdése*. Budapest: Bölcsész Konzorcium. Letöltés dátuma: 2024.. 03. 10., forrás: <https://mek.oszk.hu/05400/05461/05461.pdf>
- Molnár, É. (2022.). Szülőség a mozaikcsaládokban. *Kultúra és közösség*, 121. Forrás: https://epa.oszk.hu/02900/02936/00053/pdf/EPA02936_KEK_2022_01_121-130.pdf

- Nagy, I. (2001). A családfő intézménye – nemi szerepek a családban. In I. Nagy , & T. Pongrácz, *Szerepváltozások-Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 2001* (old.: 155.). Budapest: TÁRKI. Forrás: <https://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a501.pdf>
- Pári, A., Papházi, T., Trieb, M., & Agócs, G. (2023). Öröklődő családi minták: a testvérszám és a gyermekvállalás kapcsolata. In A. Pári , & M. Gyorgyovich , *Család-Érték-Tér Tanulmányok a családi értékekről* (old.: 267.-280.). Budapest: Századvég Kiadó. Forrás: <https://mek.oszk.hu/25500/25579/25579.pdf>
- S. Molnár, E. (2000). Házasság és válás. In L. Püspöki , R. Barta, & G. Gyarmati, *Magyarország a XX. században*. Szekszárd: Babits Kiadó. Forrás: <https://mek.oszk.hu/02100/02185/html/185.html>
- Shannon N., D., & Theodore N., G. (2009.). Gender Ideology: Components, Predictors, and Consequences. *Annual Review of Sociology*, 87-105-. Letöltés dátuma: 2024.. 08. 07., forrás: https://www.researchgate.net/publication/228173823_Gender_Ideology_Components_Predictors_and_Consequences
- Spéder, Z. (2004). Gyermekvállalás és a párkapcsolatok átalakulása. In T. Kolosi, I. G. Tóth, & G. Vukovich, *Társadalmi riport* (old.: 137-151.). Budapest: TÁRKI.
- Spéder, Z., & Murinkó, L. (2022). Szülővé válni és harmadik gyermeket vállalni: Csoporttényezők és családpolitika. (I. G. Tóth, Szerk.) *Társadalmi Riport*, 110. Forrás: https://tarki.hu/sites/default/files/2022-12/095_118TRIP2022_SpederMurinko.pdf
- Sztáray-Kézdy , É., & Drojenovszky, Z. (2021). Gondoskodásviszonyok a gyermekükkel otthon lévő apák családjaiban Magyarországon. *Társadalomtudományi Szemle*, 138. Forrás: <https://socio.hu/index.php/so/article/view/907>,
- Tóth, O. (2012). ÚJ ANYÁK ÉS ÚJ APÁK. A GYEREKVÁLLALÁS MOTIVÁCIÓI. *Demográfia*, 136.-147. Letöltés dátuma: 2024.. 03. 02., forrás: <https://demografia.hu/kiadvanyokononline/index.php/demografia/article/view/455/589>
- Tóth, O. (2017). A nukleáris családok összetételének változatossága a 20. század első harmadában. *Szociológiai Szemle*, 51.-74. Forrás: https://szociologia.hu/dynamic/51_74_oldal.pdf
- Visontai-Szabó, K. (2018). Lélektani folyamatok és ezek következményei a szülők kapcsolatának felbomlása során. *Magyar Rendészet*, 129.-137.
- Vörös, C., & Kovács, M. (2013). A változó család a népszámlálási adatok tükrében. *Statisztikai Szemle*, 1219-1221. Forrás: https://www.ksh.hu/statszemle_archive/2013/2013_12/2013_12_1213.pdf
- Zimbardo, P., & Coulombe, N. (2016). *Nincs kapcsolat Hová lettek a férfiak?* Budapest: Libra Kiadó.

